ΕΤΟΣ Δ'. — ΤΟΜΟΣ Β'. — Αριθμὸς 13 Κων]πολις 1 Φεβρουαρίου 1912.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

ἐν Κων)πόλει Γρ. 30
ἐν ταῖς ἐπαρχίαις » 40
ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Φρ. 10

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΙΦΑΑΤ ΧΑΝ ΑΡ. 15
ΜΟΥΜΧΑΝΕ - ΓΑΛΑΤΑ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται

Ἕκαστον φύλλον Γρ. 1.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Δ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ζ. ΦΥΤΙΛΗ

ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Ἡ γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους, εἶναι μιὰ φωνητικὴ μουσικὴ ποὺ ἐξωτερικεύει καὶ μεταβιβάζει, μὲ φθόγγους καὶ σημεῖα, ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ διανοήματα τῶν ἀνθρώπων του· ἕνας ἐθνικὸς ζωϊκὸς ὀργανισμὸς ποὺ ἔχει δική του ζωὴ καὶ ἀνάπτυξη καὶ παριστάνει τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔθνους ποὺ ἀνήκει. Γιὰ νἆναι τελεία κι' ἁρμονική, πρέπει ἡ πένα ποὺ τὴ γράφει νὰ συμμορφώνεται μὲ τὸ στόμα ποὺ τὴ μιλᾶ καὶ τὸ στόμα ποὺ τὴ μιλᾶ μὲ τὸ μυαλὸ ποὺ τὴ σκέπτεται· πρέπει νὰ ἐξωτερικεύῃ σωστὰ καὶ νὰ μεταβιβάζῃ ἀκόπιαστα ἐκεῖνο ποὺ τὸ μυαλὸ θέλει νὰ ἐκφράσῃ. Γιὰ νἆναι ἐθνική, πρέπει ὅλα τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα σύγκειται τὸ ἔθνος, καθένα κατὰ τὴ δύναμη του καὶ τὴν ἐνέργεια του, νὰ λάβουνε μέρος στὴ σύνθεσή της· καθένας νὰ πῇ τὴ γνώμη του στὸ σχεδίασμα της· καθένας νὰ βάλῃ τὸ λιθάρι του στὸ κτίσιμο της.

Γιατί, μέσα στὴ γλῶσσα ἑνὸς ἔθνους, ζεῖ καὶ ὑπάρχει καὶ ἐργάζεται ὅλο τὸ ἔθνος ποὺ τὴ μιλᾶ κι' ὅλη ἡ χώρα ποὺ τὴν ἀκούει· ὅλο τὸ παρελθόν, ὅλο τὸ παρόν, ὅλο τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους· ὅλ' ἡ ἱστορία, ὅλες οἱ παραδόσεις, ὅλες οἱ ἐργασίες τῶν ἀνθρώπων του· ὅλη ἡ φυσιολογία, ὅλη ἡ γεωγραφία, ὅλη τοῦ ἔθνους ἡ ψυχή.

Κανένας, ὅσο σοφὸς κι' ἂν εἶναι κι' ὅσο δυνατός, δὲν μπορεῖ νὰ φκιάσῃ μιὰ γλῶσσα δική του, καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλῃ σένα ἔθνος, μήτε νὰ μεταβάλῃ τὴν γλῶσσα τοῦ ἔθνους του, σὰν ποὺ ἐκεῖνος τοῦ ἀρέσει καὶ τὸ βρίσκει σωστό, ἂν καὶ τὸ ἔθνος, δὲν τὸ στέργῃ καὶ δὲν τὸ παραδέχεται. Ἡ γλῶσσα εἶναι κοινὸ κτῆμα, ὄργανο κοινό. Δάσκαλοι καὶ μαθητές, συγγραφεῖς κι' ἀναγνῶστες, ἐπιστήμονες κ' ἐργάτες, χωριάτες καὶ πολίτες, πλούσιοι καὶ φτωχοί, γραμματισμένοι κι' ἀγράμματοι, τὴ φκιάνουνε ὅλοι μαζί, τὴν ἔχουνε ὅλοι μαζί. Ἐκεῖνος ποὺ μιλᾶ ἔχει γιὰ μέτρο τὸ αὐτὶ ἐκείνου ποὺ ἀκούει κ' ἐκεῖνος ποὺ γράφει τὸ μάτι ἐκείνου ποὺ διαβάζει. Ὁ ἕνας παίρνει ἀπὸ τὸν ἄλλο κι' ὁ ἄλλος δίνει στὸν ἄλλο, κι' ὅλοι συμφωνοῦν μαζὶ σὲ ἐκεῖνο ποὺ ἐκφράζει καλλίτερα αὐτὸ ποὺ θέλουν νὰ ποῦν.

Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴ συνήθεια ἡ γλῶσσα, γίνεται καὶ λαβαίνει μιὰ κοινὴ μορφὴ καὶ στάση καὶ πάλι φθείρεται καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὸν τόπο, τὰ περιστατικὰ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔθνους ποὺ τὴν ἔχει. Ὑπάρχουν γλῶσσες πλούσιες καὶ φτωχές, γλῶσσες ὁμαλὲς καὶ ἀνώμαλες, γλῶσσες τέλειες κι' ἁρμονικὲς καὶ γλῶσσες ἀτελεῖς, κακόηχες: Τὸ κάθε ὅμως ἔθνος ἀρέσει, ἀγαπᾶ καὶ καλλιεργεῖ τὴ γλῶσσα του, ὅπως κι' ἂν εἶναι, γιατὶ μ' αὐτὴν γεννιέται καὶ μαθαίνει τὸν κόσμο ὁ ἄνθρωπος, σ' αὐτὴν σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται καὶ ζεῖ· γιατὶ εἶναι δική του.

Ἡ γλῶσσα τὸ λοιπὸν δὲν εἶναι θεωρία καὶ διδασκαλία, παρὰ εἶναι ἕνα γεγονὸς ἱστορικό, φυσιολογικό, κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ καὶ ἔτσι πρέπει νὰ πάρωμε καὶ τὴ γλῶσσα μας γιὰ νὰ τὴν ἐξετάσωμε.

Ὅταν τὸ ἔθνος μας λευθερώθηκε ἀπὸ τὴν πολιτική του σκλαβιά, βρέθηκε, ἀπὸ ἕνα μέρος, μ' ἕνα σωρὸ τοπολαλιὲς καὶ μιὰ κάπως κοινή, ἀνώμαλη καὶ γεμάτη ἀπὸ ξένες λέξεις ὁμιλούμενη, κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μὲ μιὰ γλῶσσα διδασκόμενη καὶ γραφόμενη, τὴ λεγόμενη καθαρεύουσα. Τὴν καθαρεύουσα τὴ φκιάσανε οἱ δασκάλοι τοῦ ἔθνους καὶ μερικοὶ συγγραφεῖς γιὰ νὰ δώκουνε στὸ ἔθνος μιὰ γλῶσσα φιλολογικὴ κοινὴ ποὺ νὰ συνεχίζῃ τὴν ἀρχαία του γλῶσσα, τὴν Ἑλληνική, καὶ νὰ μπορῇ νὰ ἐκφράζῃ τέλεια καὶ κανονικὰ ὅλα τὰ ἔργα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ διανοήματα τοῦ ἔθνους. Οἱ τοπολαλιὲς καὶ ἡ ὁμιλούμενη, εἴτανε κι' αὐτὲς ἀπόγονοι, σὰν νὰ ποῦμε,

τῆς ἀρχαίας, ἀπόγονοι ὅμως ποὺ ἀλλάξανε μὲ τὸν καιρό, μὲ τὰ περιστατικὰ τοῦ ἔθνους, μὲ τὴν ἀμάθεια καὶ τὴ σκλαβιά, καὶ μὲ τὴ διασπορά, καὶ τυπικὸ καὶ λεκτικὸ καὶ συντακτικό. Ἂν καὶ εἶτανε ἡ πραγματικὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους οἱ δασκάλοι καὶ οἱ Κυβερνῆτες μας τὶς θεωρήσανε χυδαῖες, φτωχές, ἀνάξιες νὰ εἶναι γλῶσσα μας.

Βρέθηκε τὸ λοιπὸν τὸ ἔθνος μας νἄχῃ δυὸ γλῶσσες, τὴ μητρική του τὴ γλῶσσα, τὴ δημοτική, καὶ τὴ γραφόμενη καὶ διδασκόμενη, τὴν καθαρεύουσα. Κι' ἀπὸ τότε σχηματισθήκανε καὶ δυὸ γνῶμες, ἡ μιὰ πὼς πρέπει ἡ ζωντανὴ κι' ὁμιλούμενη νὰ γείνῃ καὶ γραφόμενη, καὶ νὰ τὴν καλλιεργήσωμε καὶ νὰ τὴν ἀναπτύξωμε, ἀπάνω στὴ νέα της φθογγολογία καὶ τὸ νέο της τυπικό, μὲ τὸ νέο αἰσθητικὸ καὶ τὸ νέο πνεῦμα τοῦ ἔθνους κ' ἡ ἄλλη ὅτι πρέπει νὰ κάμωμε τὴν γραφόμενη τὴν καθαρεύουσα μὲ τὴ διδασκαλία καὶ ὁμιλούμενη.

Τὴν πρώτη γνώμη διατύπωσε πολὺ σωστὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ὁ Βηλαρᾶς. Τὴ δεύτερη ὑποστήριξε μὲ γραμματικὲς καὶ προγονιστικὲς θεωρίες ἕνας μεγάλος δάσκαλος τοῦ ἔθνους, ὁ Βάμβας. Ἕνας ἄλλος μεγάλος δάσκαλος τοῦ ἔθνους, ὁ Κοραῆς ἔβγαλε, μιὰ τρίτη γνώμη, νὰ πάρωμε τὴ δημοτικὴ καὶ νὰ τὴν κάμωμε καθαρεύουσα.

Δὲν εἶναι ζήτημα ὅτι ἡ σωστὴ ἡ γνώμη εἶτανε τοῦ Βηλαρᾶ. Ὅσα παραπάνω εἴπαμε γενικῶς γιὰ τὴ γλῶσσα δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μιὰ συνοπτικὴ ἐξήγηση τῆς γνώμης του. Δυστυχῶς πολὺ λίγοι τὸν νοιώσανε τὸν ἄνθρωπο. Ἡ Κυβέρνηση, οἱ παπᾶδες καὶ τὰ σχολειά, καθιερώσανε ὡς ἐπίσημη γλῶσσα τὴν καθαρεύουσα, μιὰ γλῶσσα τεχνητή, σχολαστικὴ καὶ νεκρή.

Δὲν εἶναι ζήτημα ὅτι ἂν ἀπὸ τότε τὸ ἔθνος μας περπατοῦσε μὲ τὴ σωστὴ τὴ γνώμη· ἂν σήκωνε κεφάλι καὶ ἐπιβαλότανε στοὺς Κυβερνῆτες του καὶ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ἀσπασθοῦν τὴ γλῶσσα του, τὴ ζωντανή· ἂν τουλάχιστο, βρισκόντανε καλλιτέχνες συγγραφεῖς νὰ τὴν ἀδράξουνε γερὰ καὶ νὰ τὴν ἀναπτύξουνε ἐνάντια στοὺς δασκάλους καὶ στὰ σκολειά, θὰ εἴχαμε σήμερα τὴν ὁμορφότερη, ὁμαλώτερη καὶ πλουσιώτερη γλῶσσα τοῦ κόσμου.

Γιατί, ὅσο ἰδιωματική, ὅσο ἀνώμαλη, ὅσο φτωχὴ κι' ἂν εἶτανε ἡ γλῶσσα μας, ὄχι μόνο εἶχε μέσα της ἕνα κοινὸ ὀργανισμό, μὰ εἶχε καὶ νέες ὁμορφιές, καὶ νέους χρωματισμοὺς ζωγραφικούς, καὶ μιὰ τελειότητα καὶ ἀκρίβεια λεκτ κή, ποὺ ὅλου τοῦ κόσμου οἱ γλωσσολόγοι τὰ ἀναγνωρίζουνε καὶ τὰ θαυμάζουνε. Εἶχε μέσα της ζωὴ καὶ δύναμη νεανική, ὁρμὴ παραγωγική, καὶ ὡραιότητα φυσική. Εἶχε μέσα της ὅλους τοὺς ἀγῶνες τῆς δουλείας μας καὶ ὅλο ἐκεῖνο τὸ εἰκοσιένα ποὺ μᾶς ἐλευθέρωσε.

Ποῦ ὅμως ἔθνος; Τὸ ἔθνος τὸ δυστυχισμένο βγῆκε κατασκοτωμένο, φτωχὸ καὶ ἀμαθέστατο ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Τί νὰ πρωτοκάμῃ; Νὰ γιατρέψῃ τὶς πληγές του; νὰ ἐργασθῇ γιὰ νὰ ζήσῃ; Γιὰ νὰ χαρῇ καὶ νὰ πανηγυρίσῃ τὴν ἀπολευθέρωσή του; Ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ χαρά του, ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τέσσερις αἰῶνες δουλείας, ἀνάστησε καὶ πάλι τὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, αὐτὸ τὸ θαῦμα τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, τὸ συνάρπασαν, καὶ μὴ μπορώντας νὰ σκεφθῇ, ἔπεσε τυφλό, στὴν ἰδέα τοῦ προγονισμοῦ, ποὺ οἱ δασκάλοι του καὶ οἱ παπάδες του καὶ οἱ κυβερνῆτες του, τοῦ τραγουδούσανε μὲ χίλια δυὸ τραγούδια ἐνθουσιαστικὰ καὶ θριαμβευτικά.

Ἔτσι τὸ λοιπόν, κατόρθωσε καὶ γίνηκε γλῶσσα ἐπίσημη, ἡ καθαρεύουσα, ἡ γλῶσσα ποὺ μᾶς φκιάσανε οἱ θεωρητικοὶ καὶ σχολαστικοὶ δασκάλοι καὶ οἱ ἀτεχνότατοι καὶ νερουλιασμένοι συγγραφεῖς. Καὶ ἡ γλῶσσα αὐτὴ ὑπάρχει καὶ στέκεται στὰ πόδια της ἀκόμα καὶ σήμερα, ὡς γλῶσσα διδασκόμενη καὶ γραφόμενη, ὡς γλῶσσα τῶν σκολειῶν μας, τῶν κυβερνητικῶν ἀρχῶν μας, τῶν δικαστηρίων μας, τῆς Βουλῆς μας, καὶ τῆς θρησκείας μας.

Ἕναν καιρό, ἀπεδῶ καὶ τριάντα χρόνια, θαρροῦσε κανείς, πὼς ἀληθινὰ αὐτὴ ἡ γλῶσσα θὰ ὑπερισχύσῃ καὶ θὰ γείνῃ καὶ ἡ ὁμιλούμενη τοῦ ἔθνους μας. Ποιὸς νὰ μιλήσῃ γιὰ δημοτική; Τὰ σκολειὰ διδάσκανε τὴν ἀττικίζουσα καθαρεύουσα. Οἱ συγγραφεῖς μαλλώνανε ἂν πρέπῃ νὰ γράψουνε ὁ λέμβος ἢ ἡ λέμβος, ἡ ἀτμοσφαῖρα ἢ ἡ ἀτμόσφαιρα. Οἱ ἐφημερίδες, οἱ ρήτορες, οἱ δικηγόροι, οἱ βουλευτές, παραβγαίνανε ποιὸς νὰ γράψῃ καὶ νὰ μιλήσῃ πιὸ σχολαστικά. Μερικὰ μόνο τραγούδια καὶ παραμύθια ξετρυπόνανε ποῦ καὶ ποῦ στὴ δημοτική. Ἡ δημοτικὴ δὲν θεωρούντανε γλῶσσα, ἀλλὰ ἰδίωμα.

Ἡ καθαρεύουσα, μὲ τὴν ἐνθουσιαστικὴ καὶ αὐθαίρετη ἐπιβολή της, κατόρθωσε νὰ σταματήσῃ ὁλότελα τὴ νεοελληνικὴ φυσικὴ γλωσσική μας ἀνάπτυξη καὶ τὴ νεοελληνικὴ τεχνικὴ δημιουργικὴ φιλολογία μας. Κατόρθωσε νἀποκοιμίσῃ τὴ γλωσσική μας παραγωγικὴ δύναμη· νὰ νοθέψῃ καὶ νὰ διαφθείρῃ τὸ γλωσσικό μας αἰσθητικό· νὰ σκλαβώσῃ κάθε ἐλεύθερη ἐνέργεια τῆς ὁμιλίας μας· ν' ἀρρωστήσῃ καὶ νἀδυνατίσῃ τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς γλῶσσάς μας. Τόσο, ποὺ καταντήσαμε νὰ μιλοῦμε κρυφὰ σχεδὸν καὶ μεταξύ μας, τὴν ἀληθινή, τὴν ἐθνική, τὴ δική μας τὴ γλῶσσα, τὴ δημοτική, ἀπὸ ντροπή μας καὶ φόβο μας, καὶ νὰ θεματογραφοῦμε καὶ νὰ παπαγαλίζωμε στὸ φανερὸ καὶ ἐπισήμως, τὴν γλῶσσα τὴν ψεύτικη, τὴ νεκρή, τὴν παρείσακτη, ποὺ μᾶς προστάζανε καὶ μᾶς διδάσκανε, τὴν καθαρεύουσα.

Μὲ ὅλ' αὐτά, τὸ ἔθνος, ὄχι μόνο δὲν ἔχασε τὴ γλῶσσα του, ἀλλὰ καὶ τὴ φύλαξε σὰν θησαυρὸ πολύτιμο, στὰ σπίτια του,—σὰν κειμήλιο οἰκογενειακὸ καὶ ἐθνικό, ἀπὸ τὴ μάνα στὸ παιδί, στὶς παραδόσεις του,—σὰν τὸ αἷμά του καὶ τὰ νεῦρά του, μέσα στὸ ζωϊκό του τὸν ὀργανισμό. Ἡ καθαρεύουσα γιὰ τὸ ἔθνος δὲν εἶτανε καὶ δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μιὰ σκλαβιά, καὶ ἔθνος ποὺ δούλεψε σκλαβωμένο πολιτικῶς, τετρακόσια ὁλόκληρα χρόνια, καὶ ὅμως δὲν ἔχασε τὴν ἐλευθεριά του, ἀλλ' ἀγωνίσθηκε καὶ κατόρθωσε νὰ ἐλευθερωθῇ, δὲν μποροῦσε παρὰ μιὰ μέρα νὰ ξεσπάσῃ καὶ νὰ σπάσῃ καὶ τὶς ἁλυσίδες τῆς γλωσσικῆς σκλαβιᾶς.

Μόλις τὸ ἔθνος ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται καὶ νὰ ζῇ φιλολογικῶς πιὸ ἐλεύθερα, εὐθὺς ἄρχισε καὶ ἡ γλωσσικὴ ἐπανάσταση. Καὶ τί ἐπανάσταση; Ὄχι λόγια καὶ θεωρίες· ἐπανάσταση μὲ ἔργα φιλολογικὰ ἀνατρεπτικά, μὲ φόνους καὶ μὲ αἵματα. Ἐπανάσταση μὲ ἀδελφάτα, μὲ συλλόγους, μὲ προπαγάνδες, μὲ ἐφημερίδες, μὲ περιοδικά, μὲ διοργάνωση. Σωστὴ ἐπανάσταση!

Τὴ σημαία τὴ σήκωσε, ὁ καπετὰν Ψυχάρης μὲ τὸ Ταξεῖδι του. Στὴν ἀρχὴ οἱ ὀπαδοί του εἴτανε λιγοστοί. Σήμερα εἶναι ἀναρίθμητοι. Ἡ ἰδέα πῆρε τέτοιο δρόμο, ποὺ κανένας δὲν τὴ σταματᾶ. Τὸ ρεῦμα τῆς ζωντανῆς γλώσσας πλημμύρησε τὸν Ἑλληνισμό.

Σήμερα μὲ τὸν πόλεμο ποὺ γίνεται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ζωντανῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς, μὲ τὸν Ψυχάρη καὶ τοὺς Ψυχαριστές, καὶ τὰ σκολεῖα ἁπλουστεύσανε τὴ γλῶσσα τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ οἱ ἐφημερίδες καὶ οἱ ρητορικοὶ λόγοι καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα γίνανε μικτὰ καὶ ἡ δημιουργική μας φιλολογία ὅσο πηγαίνει καὶ γίνεται πιὸ δημοτικὴ καὶ πιὸ ζωντανή. Σιγὰ σιγὰ γλῶσσα καὶ ἐλευθερία γίνονται ἕνα, ἰδέα καὶ παράσταση ἕνα, τέχνη καὶ μορφὴ ἕνα. Ἡ ἐθνική μας γλῶσσα δὲν ντρέπεται πιὰ νὰ μιλιέται καὶ νὰ γράφεται, δὲν φοβᾶται μήτε δασκάλους, μήτε παπάδες, μήτε Κυβέρνηση. Ζεῖ καὶ θριαμβεύει καὶ ἐπικρατεῖ. Ἐκεῖνοι ποὺ ντρέπουνται καὶ ζαρώνουν μεσ' τὸ καυκί τους, σὰν τοὺς σιαλιαγκοὺς καὶ τὶς χελῶνες, εἶναι οἱ καθαρευουσιάνοι.

Τοῦ κάκου βοᾶ καὶ ὀλοφύρεται ὁ Μιστριώτης ἀπὸ τὴν πανεπιστημιακή του ἕδρα καὶ συγκαλεῖ τὸ ἔθνος στὸν προγονισμό, τοῦ κάκου γράφουν ἐγκυκλίους καὶ ἀφορίζουν οἱ δεσποτάδες, τοῦ κάκου ψηφίζουν ἄρθρα στὸ σύνταγμα οἱ Κυβερνῆτες μας. Ἡ γλῶσσα δὲ διδάσκεται, δὲν ἐπιβάλλεται. Εἶναι κτῆμα ἐθνικὸ καὶ γίνεται μονάχη της.

Μ' αὐτὸ δὲ θὰ πῇ ποὺ λύσαμε τὸ γλωσσικό μας ζήτημα.

Δὲν ἔχει καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς θὰ ἐπετύχῃ ἡ γλωσσικὴ ἐπανάσταση. Ἐλπίζω μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ καὶ πολὺ γλήγορα. Δὲν ἔχει καμμιὰ ἀμφιβολία πὼς θὰ πέσῃ ἡ καθαρεύουσα καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ὁμιλούμενη. Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ ὁμιλούμενη;

Σ' αὐτὸ ἀπάνω ὑπάρχουν τόσες γνῶμες ποὺ κι' αὐτοὶ οἱ ἐπαναστάτες εἶναι σὲ ἐπανάσταση μεταξύ τους. Ἄλλοι παίρνουν ἀπὸ τὴν ὁμιλούμενη τὴν καθαυτὸ δημοτικὴ καὶ ἐννοοῦν νὰ φκιάσουν μιὰ γλῶσσα καθάρια δημοτική, κανονικὴ καὶ ὁμοιόμορφη ποὺ νὰ μὴν ἔχῃ τίποτα μέσα της ἀπὸ τὴν καθαρεύουσα. Ἄλλοι ὑποστηρίζουν πὼς ἡ δημοτικὴ πρέπει νὰ μείνῃ σὰν ποὺ εἶναι ζωντανὴ καὶ ἀνώμαλη. Ἄλλοι εἶναι ὀπαδοὶ τῆς μικτῆς, καθαρεύουσα καὶ δημοτικὴ μαζί. Καὶ ἄλλοι θέλουν ν' ἁπλοποιήσουν τὴν καθαρεύουσα.

Τὸ βέβαιο εἶναι ποὺ καὶ ἡ ὁμιλούμενη δὲν εἶναι γλῶσσα καμωμένη, ἀλλὰ γίνεται. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι, τί πρέπει νὰ γείνῃ. Ἀλλὰ τί θὰ γείνῃ. Δὲν εἶναι τί μᾶς ἀρέσει νὰ γείνῃ, ἀλλὰ τί θέλει ἐκείνη νὰ γείνῃ. Καὶ τὸ ζήτημα αὐτό, τὸ μόνο ζήτημα σοβαρὸ γλωσσικὸ ποὺ μποροῦμε νἄχωμε σήμερα δὲν εἶναι ζήτημα ὑποκειμενικό, ζήτημα προτιμήσεως καὶ ὀρθολογίας, ἀλλὰ ζήτημα ἀντικειμενικό, ζήτημα παρατηρήσεως καὶ αἰσθητικῆς, ζήτημα κοινὸ ἐθνικό, ποὺ ὅλοι μας μποροῦμε νὰ τὸ ἐξετάσωμε καὶ νὰ ποῦμε τὴ γνώμη μας.

Ἀφίνω τὸ λοιπὸν κατὰ μέρος τὶς γνῶμες καὶ τὶς θεωρίες τῶν δασκάλων καὶ τῶν γλωσσολόγων καὶ τὸ ἐξετάζω κατὰ τὴ δική μου τὴν κοινὴ καὶ γενικὴ ἀντίληψη.

Καὶ πρῶτα πρῶτα παρατηρῶ ἕνα πρᾶγμα. Ὅσο κι' ἂν εἴτανε ὀλέθρια ἡ καθαρεύουσα στὴ γλωσσική μας ἐξέλιξη, εἴτανε ὅμως κι' αὐτὴ ἕνα γεγονὸς ἱστορικό, φυσιολογικό, κοινωνικὸ καὶ ἐθνικό, ποὺ βάστηξε σχεδὸν ἑκατὸ χρόνια καὶ βαστᾶ κι' ἀκόμα σήμερα καὶ ποὺ ἔκαμε καὶ κάνει ἀκόμα τὴν ἐνέργειά της, στὴν ὁμιλία μας.

Κανένας δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ, πὼς σήμερα μεταχειριζόμαστε τύπους καὶ λέξεις καὶ ὁρισμοὺς πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν τῆς καθαρεύουσας, στὴ ζωντανὴ τὴν ὁμιλία μας, καὶ τοὺς μιλοῦμε μὲ εὐχαρίστηση, ἀκόπιαστα καὶ τοὺς συνειθίσαμε. Ὑπάρχει λοιπὸν, μιὰ ἀνάμιξη ὁλοφάνερη τῆς καθαρεύουσας μὲ τὴ δημοτική, καὶ μὲ τὰ ἰδιώματα.

Δεύτερο παρατηρῶ, πὼς ἡ ἀνάμιξη αὐτὴ ἀλλοῦ μὲν εἶναι σὰν ἕνας πόλεμος ἐξοντώσεως μεταξὺ τῶν δυὸ γλωσσῶν, ἀλλοῦ σὰν ἐπιδρομὴ κατακτητική, κι' ἀλλοῦ σὰν μιὰ συμβίωση ἀδελφικὴ καὶ φιλική, λέμε παραδείγματος χάριν ***ἕνας σκύλος*** καὶ τὸ ***ἕνας σκύλος***, δὲν ἐννοεῖ νὰ γίνῃ ***ἕνας κύων*** ἢ ***εἷς***

σκύλος, ἀλλὰ καταδιώκει καὶ ἀποκρούει ὁλότελα τὸ ***εἷς κύων*** τῆς καθαρεύουσας καὶ ζητεῖ νὰ τὸ ἐξοντώση. Λέμε ***πάω στὸ σκολειό,*** ποὺ εἶναι μιὰ κατάκτηση τοῦ ***πηγαίνω εἰς τὸ σχολεῖον*** τῆς καθαρεύουσας. Καὶ λέμε καὶ ***δὲν εἶναι τοῦ παρόντος,*** ποὺ τὸ ***δὲν εἶναι*** εἶναι δημοτικὸ καὶ τὸ ***παρόντος,*** καθαρευουσιάνικο, καὶ τὰ παρόμοια.

Ποιὸς νικᾶ τὸν ἄλλο στὸν πόλεμο αὐτὸ καὶ στὴν κατάκτηση καὶ ποιὸς εἶναι ὁ πιὸ δυνατὸς ποὺ προστατεύει τὸν ἄλλο στὴ συμφιλίωση; Δὲν ἔχετε παρὰ ν' ἀκούσετε τὴν καθημερινὴ ὁμιλία τοῦ ἔθνους, νὰ μιλήσετε μονάχος σας, καὶ νὰ αἰσθανθεῖτε, πὼς εἶναι ἡ δημοτική. Τὴ δημοτικὴ τὴ μιλοῦμε μὲ ζωή, μὲ εὐχαρίστηση, μὲ εὐκολία. Τὴν καθαρεύουσα μὲ τέχνη, κατ' ἀνάγκην, καὶ μὲ προσποίηση, Ἡ δημοτικὴ εἶναι πολυπληθέστερη, ἀκμαιότερη, καὶ δραστηριώτερη, στοὺς τύπους καὶ στὶς λέξεις καὶ στὴ σύνθεση τοῦ λόγου. Ἡ καθαρεύουσα εἶναι ἀσθενική, παθητική, ἐνδοτική. Ὅλο καὶ χάνει ἔδαφος.

Αὐτὴ ὅμως ἡ παρατήρηση, τῆς ἀναμίξεως καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀναμίξεως, ἂν καὶ οὐσιωδέστατη γλωσσικῶς, δὲ φτάνει, Ἂν ἐξετάσωμε τὴ γλῶσσα γεωγραφικῶς, ρίχνοντας μιὰ γενικὴ ματιά, στὸ ἔθνος ὁλόκληρο, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη θὰ ἰδοῦμε, ὅτι, στὶς ἐπαρχίες καὶ στὰ χωριά, ἡ γλῶσσα ποὺ μιλοῦνε, εἶναι ἢ ἰδιωματικὴ δημοτική, τὸ περισσότερο, ἢ καθάρια δημοτική, ἀρκετούτσικο μέρος, καὶ πολὺ λίγο μικτή. Στὶς πολιτείες ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα εἶναι ἢ δημοτικὴ ἢ δημοτικοποιημένη μικτή, ἢ ἐλεύθερη μικτή. Ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ μερικοὶ σχολαστικοί, ποὺ μιλοῦν τὴν καθαρεύουσα, ἀλλὰ μιὰ ἢ ὀλίγες χελιδόνες ἔαρ οὐ ποιοῦσι. Τὸ λοιπὸν ἡ ἀριθμητικὴ πλειονοψηφία εἶναι ἡ δημοτική.

Ἀλλὰ καὶ ἡ παρατήρηση αὐτὴ τῆς πλειονοψηφίας δὲ φτάνει. Γιὰ νὰ ψυχολογήσωμε καὶ νὰ προσδιορίσωμε τὴ φυσιολογία καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσας ποὺ μιλοῦμε, πρέπει νὰ διαιρέσουμε τὸ ἔθνος σὲ δυὸ τάξεις, μιὰ ἀνώτερη καὶ μιὰ κατώτερη, τοὺς λογίους, τοὺς ἐπιστήμονες, τοὺς βιομήχανους, τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς γραμματισμένους ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τοὺς ἐργατικούς, τοὺς χωρικούς, τοὺς ὑπηρέτες, καὶ τοὺς ἀγράμματους ἐν γένει ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ νὰ πάρουμε καὶ ἕνα ἕνα Ἕλληνα ξεχωριστὰ καὶ νὰ τὸν ἐξετάσουμε ὡς ἄτομο στὴν ἰδιωτική του ζωή.

Τί παρατηροῦμε; Ἡ ἀνώτερη τάξη μιλᾶ ἢ δημοτικοποιημένα μικτά, ἢ ἐλεύθερα μικτά. Ἡ κατώτερη μιλᾶ ἢ ἰδιωματικὰ δημοτικά, ἢ καθάρια δημοτικά. Σὰν θυμώνει ὁ Ἕλληνας, σὰν περιγελᾶ, σὰν ἐκφράζει ζωηρὰ αἰσθήματα καὶ πάθη, σὰν μιλᾶ στὸ σπίτι του καὶ στὸ κτῆμα του μὲ τοὺς συγγενεῖς του, καὶ τοὺς ἀνθρώπους του, σὲ ὅποια τάξη καὶ ἂν ἀνήκει μιλᾶ δημοτικὰ ἢ μικτά, δημοτικοποιημένα μικτά· Σὰν διηγεῖται, ἂν μὲν ἀνήκει στὴν κάτω τάξη, μιλᾶ δημοτικά, ἂν ἀνήκει στὴν ἀνώτερη,μικτὰ ἢ δημοτικοποιημένα μικτὰ καὶ ἐλεύθερα μικτά. Σὰν ρητορεύει, σὰν φιλοσοφεῖ, σὰν συζητεῖ ἐπιστημονικὰ ζητήματα, τότε τορνεύει τὶς λέξεις καὶ τὶς φράσεις του καὶ τὶς κάμει μικτὲς καθαρεύουσες.

Αὐτὴ ἡ παρατήρηση μὲ τὴν διαίρεση τῶν τάξεων μᾶς δείχτει τὴ ζωὴ τῆς γλώσσας, ποὺ μιλοῦμε, καὶ μᾶς προσδιορίζει τὸν ὀργανισμό της καὶ τὸν χαρακτῆρα της.

Ἂν καὶ ἀγνότερη καὶ γνησιώτερη ἡ ἐθνική μας κίνηση, στὰ χωριὰ καὶ στὴν κατώτερη τάξη, εἶναι ὅμως περιορισμένη καὶ ἀδύνατη. Περιορίζεται σὲ μικρὰ καὶ κατώτερα ἔργα καὶ ἁπλὲς καὶ φτωχὲς ἀγροτικὲς καὶ ἐργατικὲς σχέσεις. Ὑπάρχουν ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίες ποὺ μιλοῦν Ἀρβανίτικα καὶ στὴν Ἀνατολὴ Ἕλληνες ποὺ μιλοῦν τὴν Τούρκικη γιὰ μητρική τους γλῶσσα. Ἐν γένει οἱ κατώτερες τάξεις δὲν ἔχουν, οὔτε τὸν πλοῦτο τῶν γνώσεων, οὔτε τὴν καλλιέργειαν τῶν αἰσθημάτων καὶ τοῦ ἠθικοῦ χαρακτῆρος, οὔτε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ, γιὰ νὰ δώκουν στὴ γλῶσσα, τὴ δύναμη καὶ τὴν τελειότητα ποὺ φέρνει τὴν ἐπικράτηση. Ἡ γλῶσσα ποὺ μιλοῦνε εἶναι, ἰδιωματική, ἀνώμαλη, ἀνάμικτη μὲ ξένες λέξεις, καὶ φτωχή.

Γιὰ μένα δὲν εἶναι ζήτημα, πὼς ἡ γλῶσσα ποὺ ἔχει μέσα της τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐπικράτηση, εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Οἱ ἄνθρωποι τῶν ἀνωτέρων τάξεων συγκοινωνοῦν περισσότερο καὶ συχνότερο μεταξύ τους, ἀπὸ τὴ μιὰ πολιτεία στὴν ἄλλη, καὶ οἱ τύποι καὶ οἱ λέξεις καὶ ἡ σύνθεση τοῦ λόγου τρίβεται καὶ ἰσιάζει καὶ κανονίζεται μεταξύ τους καλλίτερα. Οἱ ἀνώτερες τάξεις σκέπτουνται, καὶ αἰσθάνουνται, καὶ συνεργάζουνται περισσότερο καὶ βαθύτερα στὸν ἐθνικό μας βίο. Αὐτὲς κυρίως μὲ τὴν ἐκπαίδευσή τους, μὲ τὴν ἀνατροφή τους, μὲ τὶς γνώσεις τους καὶ μὲ τὰ ἐπαγγέλματά τους κάνουν τὴν ἐθνική μας κίνηση καὶ ἀνάπτυξη καὶ μορφώνουν τὴν ἐθνική μας ζωή. Αὐτὲς διαδίδουν, στὶς ἐπαρχίες καὶ στὶς κατώτερες τάξεις τὶς ἰδέες, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, τὶς γνώσεις καὶ τὶς ἐργασίες, καὶ δίνουν τὸ παράδειγμα.

Ἂς μὴ νομίσωμε ὅμως ὅτι τάχα ὑπάρχει μεγάλη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν κατώτερη τάξη στὴν ἀνώτερη. Ἡ συγγένεια μεταξὺ τῶν δυὸ καὶ ἡ ἐπιμιξία εἶναι στενή. Οἱ δικές μας οἱ ἀνώτερες τάξεις δὲν διακρίνονται ἀπὸ τὶς κατώτερες παρὰ στὸν πλοῦτο, στὴν ἐκπαίδευση καὶ στὸ ἐπάγγελμα. Στὸ γένος, στὴν ἀνατροφή, στὸν χαρακτῆρα, δὲν ὑπάρχει μεγάλη διαφορά. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῶν πόλεων ἤλθανε χθὲς ἀκόμα ἀπὸ τὰ χωριὰ ἢ βγήκανε ἀμέσως ἀπὸ κατώτερες Οἱ περισσότερες εἶναι

μικτές. Ἐκεῖ ποὺ βλέπετε ἕνα γυιὸ ἐπιστήμονα ἢ πλούσιο, θὰ δῆτε τριγύρο του κένα σωρὸ γονεῖς, ἀδελφοὺς καὶ συγγενεῖς ἀγράμματους, χωρικοὺς καὶ φτωχούς.

Γι' αὐτὸ καὶ τὴ γλῶσσα τῶν ἀνωτέρων τάξεων, τὴν παρομοιάζω σὰν ἕνα μεγάλο ποταμό, ποὺ τρέχει καὶ σχηματίζεται στὸ δρόμο του ἀπὸ πάμπολλα ρυάκια καὶ παραπόταμα. Κατὰ τὴ δική μου τὴν ἀνάλυση, τὸ νερὸ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ, ἐμπεριέχει, σαράντα στὰ ἑκατὸ καθάρια δημοτική, τριάντα στὰ ἑκατὸ ἰδιωματικὴ δημοτική, δέκα στὰ ἑκατὸ δημοτικοποιημένη καθαρεύουσα, δέκα στὰ ἑκατὸ καθαρεύουσα, καὶ δέκα στὰ ἑκατὸ ξένες λέξεις καὶ ξενισμούς.

Συμπεραίνω τὸ λοιπὸν ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς παρατηρήσεις μου, ὅτι τὸ πιὸ δυνατὸ στοιχεῖο τῆς γλώσσας μας εἶναι ἡ δημοτική. Ὅτι ἡ δημοτικὴ ὄχι μόνο ἐπικρατεῖ στὴν ὁμιλία, στὶς λέξεις, στὸ τυπικὸ καὶ στὸ συντακτικό, ἀλλὰ καὶ ἐνεργεῖ ἐπάνω στὰ ἰδιώματα καὶ τὰ ἰσιάζει, κι' ἀπάνω στὴν καθαρεύουσα καὶ τὴ δημοτικοποιεῖ. Εἶναι ἕνας ζωντανὸς ὀργανισμὸς ποὺ τρώγει καὶ χωνεύει, ποὺ ἀφομοιόνει τὰ χρήσιμα καὶ πετᾶ τὰ περιττά.

Καὶ ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς ἡ γλῶσσα ποὺ θὰ ντικαταστήση τὴν καθαρεύουσα θὰ εἶναι ἡ δημοτικοποιημένη μικτή.

Ἡ γνώμη αὐτὴ χρειάζεται μιὰ διασάφηση.

Οἱ δασκάλοι μας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὄχι μόνο θεωροῦνε ἔγκλημα τὴν ἀνάμιξη τῆς καθαρεύουσας μὲ τὴ δημοτική, ἀλλὰ καὶ πρᾶγμα ἀδύνατο. Θεωροῦνε ὅτι ἡ μιὰ γλῶσσα ἀποκρούει φυσικὰ καὶ ἀπόλυτα τὴν ἄλλη καὶ ὅτι ὁ ἕνας τύπος τῆς μιανῆς διώχτει καὶ κλωτσᾶ τὸν ἄλλο τύπο τῆς ἀλληνῆς. Θεωροῦνε δηλαδὴ ὅτι ἡ γλῶσσα πρέπει νἆναι ὁμοιόμορφη· νἄχῃ δικό της τυπικὸ καὶ τὸ τυπικὸ αὐτὸ νἆναι ἕνα, ὁμαλὸ καὶ κανονικό.

Αὐτὴ ἡ θεωρία εἶναι κοινῶς παραδεγμένη καὶ τὴν εἶχα κ' ἐγὼ τόσα χρόνια τώρα καὶ γι' αὐτό, ἂν καὶ δὲν εἶμαι ἐξ ἐπαγγέλματος συγγραφεύς, ὅσα ἔγραψα, ἄλλοτε τἔγραφα στὴν καθαρεύουσα, ἔπειτα καταπιάστηκα τὴ δημοτικὴ ψυχαρική. Σιγὰ σιγὰ ὅμως κατάλαβα, ποὺ εἶναι κι' αὐτὴ ἡ θεωρία σὰν τὴ θεωρία τῆς καθαρεύουσας, μιὰ θεωρία λανθασμένη καὶ σχολαστική, ποὺ δὲν βασίζεται στὴν πραγματικότητα.

Γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς ἂν γίνεται ἢ δὲν γίνεται ἡ ἀνάμιξη, δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀκούσῃ τί μιλᾶ τὸ ἔθνος καὶ ὅταν τὸ ἔθνος κάνῃ τὴν ἀνάμιξη κάθε συζήτηση καὶ κάθε θεωρία εἶναι περιττή. Ὄχι μόνο εἶναι περιττὸ νὰ συζητοῦμε ἂν γίνεται ἢ δὲ γίνεται, ἀλλὰ καὶ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ τὴν καταδικάζομε.

Ποιὸς φταίει, σᾶς παρακαλῶ, ἂν τὸ ἔθνος ἀναγκάζεται σήμερα νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴν ἀνάμιξη; Αὐτοὶ οἱ δασκάλοι μὲ τὶς θεωρίες τους. Αὐτοὶ οἱ δασκάλοι μὲ τὶς διδασκαλίες τους. Φταίει ἡ Κυβέρνηση του καὶ τὰ σκολειά του.

Ἀλλὰ καὶ ποῦ βρίσκετε τὸ ἔγκλημα, ἂν σήμερα ὅπως εἶναι τὰ πράγματα, τὸ ἔθνος ἀκούει ὅλους γιὰ νὰ κάμῃ τὴ γλῶσσα του; Μήπως τὸ ἔθνος δὲν ἐργάζεται γιὰ ὅλους ἢ μήπως πρόκειται περὶ ξένων καὶ ἐχθρῶν; Ποῦ βρίσκετε τὸ κακό, ἂν παραδέχεται καὶ ἀπορρίπτῃ, ἂν διορθώνῃ καὶ συμβιβάζῃ, ἂν ἐθνικοποιῇ καὶ ζωντανεύῃ, λέξεις καὶ τύπους, γραφὲς καὶ συνθέσεις, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους καὶ φκιάσῃ ἐπὶ τέλους μιὰ κοινὴ γλῶσσα, γραφόμενη καὶ ὁμιλούμενη; Μήπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἔκαμαν τὸ ἴδιο γιὰ νὰ κάμουν τὴ θαυμαζόμενη Ἀττική; Μήπως οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοὶ δὲν ἔκαμαν τὸ ἴδιο μὲ τὴ Λατινική; Μήπως ἡ νέα δημοτική, δὲν εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἢ μήπως πρόκειται περὶ ἀναμίξεως ξένων γλωσσῶν;

Ἐγὼ τουλάχιστο, βρίσκω, ὄχι μόνο ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτη, ἀλλὰ καὶ φυσικὴ καὶ ἐθνικὴ καὶ εὐχάριστη καὶ ὡραία τὴν ἀνάμιξη, ποὺ κάνει τὸ ἔθνος. Βρίσκω πολὺ φυσικὸ νὰ τρέφῃ ἡ μάνα τὸ παιδὶ καὶ τὸ παιδὶ νὰ γίνεται αὐθύπαρκτο καὶ ἀνεξάρτητο. Δὲ βλέπω γιατί, ὅταν ἡ μάνα εἶναι ὑγιής, νὰ θέλωμε νὰ τρέφωμε τὸ παιδὶ μὲ παραμάνες καὶ ρογοβύζια, ὅπως δὲ βρίσκω σωστὸ καὶ τὸ ἄλλο, ὅταν τὸ παιδὶ μεγαλώσῃ καὶ εἶναι ξυπνὸ καὶ ἐργατικό, νὰ θέλωμε νὰ μένῃ αἰωνίως στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας του καὶ νὰ μὴν τ' ἀφήκωμε ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ζήσῃ μονάχο του. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπο, σὰ μεγαλώσῃ νὰ κάμῃ δική του ζωή, ἀλλὰ καὶ κανένας ὅσο κι' ἂν μεγαλώσῃ δὲν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὶς οἰκογενειακὲς καὶ προγονικὲς παραδόσεις του.

Ἀνεξαρτήτως, ἂν ἡ καθαρεύουσα εἶναι μιὰ τεχνητὴ γλῶσσα, ἂν ἔπρεπε νὰ γείνῃ ἢ νὰ μὴ γείνῃ, ἂν εἴτανε ὀλέθρια στὴ γλωσσική μας ἐξέλιξη, καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ὑπῆρχε ἡ καθαρεύουσα, δὲν μποροῦσε παρὰ ἔπρεπε ἡ νέα δημοτική, νὰ προστρέξῃ στὴν ἀρχαία, γιὰ νὰ πλουτισθῇ καὶ συμπληρωθῇ. Ὄχι βέβαια νὰ ἀρχαιοποιηθῇ ἡ νέα γλῶσσα καὶ νὰ συγχωνευθῇ στὴν ἀρχαία, ὅπως συνεβούλευεν ὁ Κοραῆς, ἀλλὰ τὸ ἐναντίο νὰ πάρῃ ὅτι τῆς χρειάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχαία καὶ νὰ τὸ συγχωνεύσῃ καὶ τὸ ξανανοιώσῃ μέσα της.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲ στρέγει ὁ γλωσσικὸς ὀργανισμὸς εἶναι τὸ ξένο καὶ τὸ ἀνόμοιο. Ἐκεῖνο ποὺ ἀποκρούει τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσας εἶναι τὸ ἐχθρικὸ καὶ τὸ ἀντίπαλο. Ἐκεῖνο ποὺ κλωτσᾶ καὶ διώχτει ἡ ὁμιλούμενη εἶναι τὰ νεκρὰ καὶ ἄχρηστα στοιχεῖα. Ὅταν

βέβαια ἀνακατέβωμε λέξεις καὶ τύπους νεκροὺς καὶ ἄχρηστους τῆς ἀρχαίας ἢ τῆς καθαρεύουσας, μὲ τύπους καὶ λέξεις ζωντανοὺς τῆς σημερινῆς, ἢ βάζωμε μαζί του καρκινώδη νεοπλάσματα τῶν δημοτικιζόντων μαλλιαρῶν μὲ δοτικές, εὐκτικὲς καὶ ἀπαρέμφατα, τότε ὁ πόλεμος εἶναι ἀναπόφευκτος. Τὸ ζωντανὸ δὲν μπορεῖ νὰ συζήσῃ μὲ τὸ νεκρό, μήτε τὸ πραγματικὸ μὲ τὰ στοιχειὰ καὶ τὰ φαντάσματα. Ὅταν ὅμως ἀνακατώνωμε μὲ καλαισθησία καὶ χάρη τὰ ζωντανὰ καὶ συνηθισμένα στοιχεῖα τῆς καθαρεύουσας, μὲ τὰ ζωντανὰ καὶ συνηθισμένα στοιχεῖα τῆς δημοτικῆς, τότε, ὄχι μόνο οἱ τύποι καὶ οἱ λέξεις δὲν συγκρούονται, ἀλλὰ καὶ συναρμόζονται, σὰν νὰ εἴτανε ἡ γλῶσσα μιὰ οἰκογένεια, ἀπὸ παπούδες, γονεῖς, παιδιά, ἐγγόνια, θειοὺς κι' ἀνεψιούς, ποὺ χαίρεται νὰ συζῇ καὶ λαχταρᾶ νὰ δῇ καὶ τὰ δισέγγονα της.

Γιατί, σᾶς παρακαλῶ, νὰ μὴν πάρωμε τὸ ***ἐξέλιξις***, ποὺ τὸ διαβάζουμε κάθε μέρα στὸ σκολειὸ καὶ στὴν ἀρχαία καὶ τὸ ξέρουμε καὶ τὸ συνηθίσαμε καὶ νὰ τὸ κάμωμε ***ἐξέλιξη***, νὰ τὸ δημοτικοποιήσωμε δηλ. μόνο νὰ θέμε. ναὶ καὶ καλά, νὰ κατασκευάσωμε τὸ ***ξετύλιγμα,*** ποὺ κανένας δὲν τὸ λέγει, ποὺ δὲ μᾶς χρειάζεται, ποὺ κὰν δὲν ἐκφράζει ἐκεῖνο ποὺ ἐννοοῦμε μὲ τὴν ἐξέλιξη ;

Καὶ τὶ πειράζει, ἂν ἑκατὸ φορὲς ποῦμε τὸ ***ποὺ*** καὶ καμμιὰ φορὰ ὅταν ἡ χρεία εἴτε ἡ εὐκολία τοῦ λόγου τὸ καλέσῃ, τὸ ***ὁποῖον*** ; ἂν ἀντὶ ***σύγκαιρα***, ποῦμε ***συγχρόνως ;*** ἀντὶ ***πολλὲς φορές, πολλάκις*** καὶ τὰ παρόμοια ;

Καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ἔθνος νὰ κάμῃ τὸ ***τάξις*** καὶ ***λέξις, τάξη*** καὶ ***λέξη*** καὶ ὅμως νὰ διατηρήσῃ, τὸ ***τάξεων*** καὶ ***λέξεων;***

Κοιτάξετε πόσο φρόνιμα καὶ πόσο συντηρητικά, πόσο ἁρμονικὰ καὶ πόσο ἐπιτυχημένα κάνει αὐτὴ τὴν ἀνάμιξη τὸ ἔθνος. Κανένα δὲν θ' ἀκούσετε ν' ἀρχίσῃ τὴ φράση του μὲ μιὰ ἀρχαία λέξη καὶ τύπο καὶ νὰ τὴν ἐξακολουθήσῃ δημοτικὰ καὶ τἀνάπαλιν. Μόνο ὅπου ἡ λέξη, ὁ τύπος ἔμειναν στὴν κοινὴ χρήση καὶ ἐδημοτικοποιήθηκαν, τότε καὶ ὅλη ἡ φράση γίνεται μικτή. Κανένα δὲν θἀκούσετε νὰ σᾶς πῇ κατιτὶ στὴν καθαρεύουσα ὅταν μπορῇ νὰ σᾶς τὸ πῇ εὔκολα κι' ἀκόπιαστα στὴ δημοτικὴ ἢ στὴ δημοτικοποιημένη μικτή. Κανένα δὲν θἀκούσετε νὰ φκιάσῃ δική του λέξη νέα ὅταν ξέρῃ μιὰ τέτοια του ὅμοια τῆς καθαρεύουσας· ἂν φκιάσῃ ὅμως βέβαια θὰ εἶται δημοτική.

Αὐτό σημαίνει ποὺ ἡ ἀνάμιξη δὲ γίνηκε ἀκόμα τέλεια καὶ ὁριστικὰ στὴ γλῶσσα μας. Ποὺ ἀλλοῦ γίνεται φυσική, σὰν νὰ ποῦμε κι' ἀλλοῦ χημική. Ποὺ ἀλλοῦ ἀκόμα δοκιμάζει καὶ τοὺς δυὸ τύπους τὸ ἔθνος, ἀλλοῦ μεταχειρίζεται ὁρισμένως τὸν ἕνα, κι' ἀλλοῦ πιὰ ἀνακατώνει ἀποφασιστικά. Ποὺ τὸ θεμέλιο, τὸ σχέδιο καὶ ὁ ἀσβέστης τοῦ κτιρίου τῆς ὁμιλίας μας εἶναι ἡ δημοτική. Ποὺ τὸ ἔθνος ἐργάζεται μὲ ἡσυχία καὶ ὑπομονή, χωρὶς βία καὶ φανατισμό, γιὰ νὰ φθάσῃ σ'ἕνα φυσικό, εὐχάριστο γιὰ ὅλους ἐθνικὸ κατάντημα.

Σ' αὐτὴ τὴ γλωσσικὴ κατάσταση ποὺ βρίσκεται σήμερα τὸ ἔθνος μας, θαρρεῖς καὶ τὸ ἀκοὺς νὰ μᾶς λέγῃ :

— Μάλιστα ! Ἡ καθαρεύουσα εἶναι μιὰ γλῶσσα τεχνητή, ποὺ μοῦ ἐπιβάλανε, καὶ ἡ ἀρχαία, μιὰ γλῶσσα νεκρή. Τὸ ξέρω καὶ τὸ αἰσθάνομαι. Θεωρῶ ὅμως ἔργο ἐθνικὸ μιὰ ἀνάμιξη, ποὺ συνδέει τὸ παρόν μου μὲ τὸ παρελθόν μου καὶ μὲ τὸ μέλλον μου· μιὰ ἀνάμιξη τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς γλώσσας τῆς ἔνδοξης ἐποχῆς μου καὶ τῆς θαυμαστῆς φιλολογίας μου, μὲ τὶς σημερινές μου τὶς ἰδέες καὶ τὴ σημερινὴ τὴ γλῶσσα μου. Ὅμως τὴν ἀνάμιξη αὐτὴ τὴ θέλω χρήσιμη καὶ ζωντανή. Δὲν ἐννοῶ νὰ βγάλω μούμιες καὶ σκελετοὺς ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν προγόνων μου καὶ νὰ τοὺς στήσω μὲς στὸ σπίτι μου. Ὅ,τι πάρω ἐννοῶ νὰ μοῦ χρειάζεται καὶ νὰ τὸ ἀναστήσω, καὶ νὰ τὸ ζήσω τὴ σημερινή μου τὴ ζωή.

— Πάλιστα ! Τὸ ξέρω καὶ τὸ αἰσθάνομαι πὼς ἔχω δική μου γλῶσσα σήμερα ζωντανή, τὴ δημοτική, ποὺ ἔχει καὶ δικό της τυπικὸ καὶ δική της ὕπαρξη. Τὸ ξέρω ποὺ μπορῶ νὰ φκιάσω ὅσες λέξεις θέλω ἀπάνω στὸ δικό μου τυπικό, μὲ τὸ δικό μου τὸ αἰσθητικό. Γιατὶ ὅμως νὰ χάνω τὸν καιρό μου καὶ νὰ ξοδεύωμαι, ἀφοῦ ἔχω ντουλάπες καὶ παραντουλάπες, γλωσσικὴ κληρονομία. Ἀντὶ ὁ κάθε μαλλιαρὸς νὰ μοῦ φκιάνῃ καὶ μιὰ λέξη παράξενη καὶ ἀσυνείθιστη, γιατὶ νὰ μὴν ἰσιάξω τὶς παλιὲς ἀπάνω μου καὶ νὰ τὶς φρεσκάρω μὲ τὸ νέο κόψιμο.

— Μάλιστα ! Νὰ ἀναστήσω τὸ Θεμιστοκλῆ καὶ νὰ τὸν βάλω νὰ περπατήσουν χέρι μὲ χέρι μὲ τὸν Κανάρη, ἀλλὰ οὔτε ὁ ἕνας νὰ φορῇ τὸν μανδύα μὲ τὴν περικεφαλαία του, οὔτε ὁ ἄλλος τὴ φέσα καὶ τὴ βράκα ποὺ φοροῦσε στὸν τόπο του. Νὰ πάρω τὸν πέπλο τῆς ἀρχαίας καὶ τὴ μαντύλα τῆς δημοτικῆς καὶ νὰ κάμω τὸ φισοῦ ποὺ φοροῦμε σήμερα.

Αὐτὸ τὸ φισοῦ εἶναι ἡ δημοτικοποιημένη μικτή.

Δυστυχῶς ἡ φιλολογία μας ζεῖ ἀκόμα καὶ σήμερα μὲ τὶς σχολαστικὲς θεωρίες τῶν δασκάλων. Καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς γλωσσικῆς ἐπαναστάσεως δὲν εἶναι παρὰ δάσκαλος. Τὸ ἔθνος πρέπει νὰ τοῦ χρεωστῇ μεγάλη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴν ἐπανάσταση ποὺ σήκωσε κατὰ τῆς καθαρεύουσας καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως, ὄχι ὅμως καὶ γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ γλῶσσα, μὲ τὴν ὁποία, θέλει νἀντικαταστήσῃ τὴν κυβέρνηση τῆς καθαρεύουσας.

Ἡ γλῶσσα αὐτὴ εἶναι τῶν ἄκρων. Βασίζεται μονάχα ἀπάνω στὴ δημοτική. Εἶναι κι' αὐτὴ φκιαχτή. Δὲν εἶναι ἡ ὁμιλούμενη.

Ἴδατε ποτὲ σας κανένα ἀρλεκίνο, ποὺ φορεῖ πράσινα, κόκκινα, μαβιά, κίτρινα, ἄσπρα κομμάτια πανιὰ γιὰ φόρεμα ; Αὐτὴ εἶναι σήμερα ἡ γραφόμενη μας. Ὁ ἕνας γράφει ἀκόμα τὴν ἀττικίζουσα καθαρεύουσα, ὁ ἄλλος τὴν ἁπλὴ καθαρεύουσα, ὁ ἄλλος τὴν ἐλευθερομικτή, ὁ ἄλλος τὴν ἰδιωματικὴ δημοτική, ὁ ἄλλος τὴ ψυχαρικὴ δημοτικὴ καὶ μερικοὶ ποὺ τώρα ξετρυπόνουν τὴ δημοτικοποιημένη μικτή.

Ἂν ἡ ὁμιλούμενη μας γλῶσσα εἶναι μικτή, ἔχει ὅμως, ὅπως παρατηρήσαμε, ἕνα ὀργανισμὸ καὶ μιὰ συνεκτικότητα μέσα της. Ἡ ποικιλία της ἔχει μιὰ ἁρμονία καὶ μιὰ τάση πρὸς ἑνοποίηση. Ἡ ζωή της γίνεται ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση τῶν διαφόρων στοιχείων ποὺ τρώγει καὶ τρέφεται, γλωσσικῶν, ἐργατικῶν, κλιματολογικῶν καὶ ἐθνικῶν. Τὸ ἐναντίο, στὴ γραφόμενη ὅλα εἶναι διαφορετικά, ἐνάντια καὶ ἐχθρικὰ μεταξύ τους. Ἡ κάθε γραφόμενη ἀποστρέφεται ὅλες τὶς ἄλλες. Ὁ καθένας ποὺ γράφει ἐννοεῖ τὴ γλῶσσα ποὺ γράφει κι' ὄχι ἄλληνα.

Ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ἡ ὁμιλούμενη, ὅσο ποικίλη καὶ ἀνάμικτη κι' ἂν εἶναι, πηγαίνει φυσικὰ τὸ δρόμο της, ἀντικειμενικὰ καὶ πραγματικά, μὲ ἀγάπη καὶ ἀμεροληψία δίχως μῖσος δίχως ἐγωϊσμὸ καὶ φανατισμό, ἕνα δρόμο κοινὸ ἐθνικὸ καὶ κοινωνικό, ποὺ ὅλοι μας περπατοῦμε συνομιλώντας μαζί. Ἐνῷ οἱ γραφόμενες εἶναι γλῶσσες ὑποκειμενικὲς καὶ θεωρητικές, ὡς τὰ τώρα, γλῶσσες μεροληπτικὲς καὶ ἐγωιστικές, γλῶσσες πολεμικές. Γιατί εἶναι ἔτσι; Γιατὶ κ' οἱ ἀρχηγοὶ κ' οἱ ὀπαδοὶ τῆς καθεμιᾶς, ἀναχωροῦν ἀπὸ μιὰ λανθασμένη ἀρχή, τοῦ τὶ πρέπει νὰ γείνῃ ἡ γλῶσσα καὶ ὄχι τοῦ τὶ εἶναι καὶ δὲν κοιτάζουν τὸ τὶ κάνει τὸ ἔθνος καὶ νὰ τὸ μελετήσουν καὶ νὰ τὸ ἀναλύσουν καὶ νὰ τὸ ψυχολογήσουν καὶ νὰ τὸ βροῦν ὅσο μπροροῦν καὶ νὰ τὸ ἀκολουθήσουν.

Ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν ἀξίωση—ἄπαγε !—ὅτι τὸ βρῆκα. Ἐπροσπάθησα μόνο νὰ ἐξετάσω τὸ ζήτημα, ὅπως νομίζω ὀρθὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, δηλαδὴ ὡς ζητημα πραγματικό, καὶ εἶπα εἰλικρινῶς μιὰ γνώμη, τὴ γνώμη μου. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ ἡ κατάσταση ἡ σημερινὴ καὶ ἡ πορεία τῆς φιλολογίας μας δικαιολογεῖ, ὡς ἕνα βαθμό, τὴ γνώμη μου αὐτή.

Ὅσο κι' ἂν διαιροῦνται οἱ συγγραφεῖς μας σὲ διάφορες γλῶσσες γραφόμενες, ἕνα πρᾶγμα παρατηρῶ, πὼς οἱ καθαρευουσιάνοι σιγά-σιγὰ ἐξαφανίζονται. Ὅσοι πεθαίνουν καινούργοι δὲ βγαίνουν. Κι' ὅσοι ζοῦνε οἱ περισσότεροι γίνονται δημοτικιστὲς ἢ μικτοί. Καὶ ἕνα ἄλλο, ὅτι καὶ οἱ δημοτικιστὲς τῶν ἄκρων, μαλλιαροὶ λεγόμενοι ἢ ψυχαριστές, σιγὰ σιγὰ κι' αὐτοὶ μεταβάλλονται σὲ συγγραφεῖς πιὸ ὁμαλοὺς καὶ πιὸ τῆς ὁμιλούμενης. Ὅτι τὸ ἔθνος μέρα τὴν ἡμέρα ἀπεχθάνεται τὴν καθαρεύουσα γραφόμενη, ἀλλὰ καὶ τὴ μαλλιαρὴ ἢ δημοτικὴ ψυχαρικὴ γραφόμενη. Ἡ γραφόμενη ποὺ ἀρέσει εἶναι ἐκείνη ποὺ πλησιάζει πρὸς τὴν ὁμιλούμενη.

Ἂν πάρωμε πάλι τὰ εἴδη τοῦ λόγου, βλέπομε σήμερα ὅτι τὸ παραμύθι καὶ τὸ ποίημα γινήκανε δημοτικά. Ἂν γίνονται ἀκόμα μερικὰ παραμύθια καὶ ποιήματα στὴν καθαρεύουσα, αὐτὰ εἶναι σπάνια καὶ θεωροῦνται νεκρὰ καὶ ἀηδῆ αἰσθητικῶς. Τὸ διήγημα, τὸ χρονογράφημα, τὸ σύγχρονο ποιητικὸ καὶ οἰκογενειακὸ δρᾶμα, ἡ κωμωδία, ποὺ εἶναι ἡ βάση τῆς γλώσσας, εἶναι σήμερα τὰ περισσότερα μικτά, ἄλλα ἐλεύθερα μικτά, ἄλλα δημοτικοποιημένα μικτά. Μόνο τὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία, τὰ ἄρθρα τῶν ἐφημερίδων καὶ ἡ δημηγορία, μένουν ἀκόμα τὰ περισσότερα καθαρεύοντα, ἄλλα ἁπλὰ καθαρεύοντα καὶ καθαρεύοντα μικτά.

Ἡ παρατήρηση αὐτὴ μᾶς δείχτει πὼς κ' ἡ φιλολογία μας, ἂν τὴν πάρουμε γενικά, ὅσο καὶ ἂν εἶναι παρδαλή, θέλοντας καὶ μὴ γίνεται δημοτικοποιημένη μικτή. Ὅσο πιὸ ἀνεξάρτητη καὶ πιὸ τεχνητὴ γίνεται, τόσο καὶ τὸ δημοτικὸ στοιχεῖο ἐπικρατεῖ καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν ἄλλων, τόσο καὶ ἡ ὁμιλούμενη τὴν ἐπηρεάζει καὶ τὴν τραβᾶ. Καὶ συμπεραίνω, πὼς ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα νὰ νοιώσουν οἱ συγγραφεῖς μας πὼς δὲν μποροῦμε νάχωμε δυὸ γλῶσσες, μιὰ γραφόμενη καὶ μιὰ ὁμιλούμενη, παρὰ μιὰ γλῶσσα, τὴν ὁμιλούμενη, ἡ γλῶσσα ποὺ θὰ ἐπικρατήσῃ στὴ φιλολογία μας θὰ εἶναι ἡ δημοτικοποιημένη μικτή.

Ἡ γλῶσσα εἴπαμε γίνεται ἀπὸ τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ ἡ γλωσσοπλαστικὴ ἐργασία ἐπιβάλλεται στὴ φιλολογία, εἶναι καθῆκον καὶ ὑποχρέωση, σὲ ἔθνος μάλιστα ὅπως τὸ δικό μας, ποὺ ἐργάζεται σήμερα νὰ ζυμώσῃ τὴ μητρική του γλῶσσα μὲ τὴ διδασκόμενη, νὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ νὰ ἐξομαλύνῃ τὶς τοπολαλιές του, καὶ νὰ κατασκευάσῃ μιὰ γλῶσσα γενική. Ἡ ἐργασία ὅμως αὐτὴ πρέπει νὰ γίνεται ἀπάνω στὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ ἔθνους, κουτσή, στραβή, ὅτι κι' ἂν εἶναι, καὶ ὄχι ἀπάνω σἕνα σύστημα καὶ μιὰ γλῶσσα ποὺ θεωροῦμε ἐμεῖς σωστή, τελεία, καὶ πρέπει νὰ γίνεται μὲ παρατήρηση, μὲ ἀμεροληψία, μὲ καλαισθησία, μὲ ἀγάπη καὶ μὲ προσοχή· πρέπει νὰ γίνεται χωρὶς προκατάληψη· πρέπει νὰ γίνεται σήμφωνα μὲ τὴ διεύθυνση ποὺ δίνει στὴ γλῶσσα του τὸ ἔθνος.

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ θὰ τὴ νοιώσουν οἱ δασκάλοι καὶ οἱ φιλολόγοι μας, καὶ δὲν μποροῦν παρὰ νὰ τὴ νοιώσουν, καὶ θὰ τὴν ἐφαρμόσουν ἐλεύθερα εὐσυνείδητα, καὶ ἀποτελεσματικά, ὅταν ἡ γλωσσικὴ ἐπανάσταση ρίξῃ ὁλότελα τὴν καθαρεύουσα ἀπὸ τὴν κυβερνητική της ἐξουσία, καὶ πάψουν οἱ ἰδεολόγοι

οἱ θεματογράφοι καὶ οἱ σχολαστικοὶ ποὺ μᾶς ξεφουρνίζαν τὰ σκολειά.

Τότε καὶ ἡ ἐθνική μας γλῶσσα θὰ βρῇ τοὺς δασκάλους της ποὺ θὰ καθίσουν μὲ ἐπιμέλεια καὶ ἀφοσίωση νὰ τὴν μελετήσουν καὶ νὰ καταστρώσουν τοὺς κανόνες της, κ' οἱ συγγραφεῖς μας θὰ ἐργασθοῦν μὲ τὸ τεχνικό τους αἰσθητικὸ νὰ τὴν καλλωπίσουν καὶ νὰ τὴν πλουτίσουν στὸ γράψιμο· καὶ τὸ περίφημο παλάτι τῆς Ἀκαδημίας μας θ'ἀνοίξῃ τὶς μεγάλες του πόρτες καὶ θὰ κατοικηθῇ.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅλοι θὰ καταλάβωμε πὼς ἰδέα καὶ μορφὴ εἶναι ἕνα, πὼς μορφὴ καὶ ζωὴ εἶναι ἕνα καὶ πὼς ζωὴ στὴ γραφόμενη εἶναι μόνο ἡ ὁμιλούμενη ἐθνική. Μπορεῖ αὐτὴ ἡ ὁμιλούμενη νὰ μὴν εἶναι ἡ δημοτικοποιημένη μικτὴ ποὺ ἀντιλαμβάνομαι ἐγώ· μπορεῖ μὲ τὴν ἐργασία καὶ μὲ τὴν καλλιέργεια νὰ γείνῃ διαφορετική· ὅμως δὲν θὰ εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἀλλουνοῦ, δὲν θὰ εἶναι νεκρὴ καὶ φκιαχτή, ἀλλὰ θὰ εἶναι βέβαια ἐθνική, κοινὴ καὶ ζωή.

Ὡς τότε, ὁ Θεὸς νὰ μᾶς σώσῃ, ἀπὸ τοὺς δασκάλους, ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, ἀπὸ τοὺς παπάδες κι' ἀπὸ τὰ σκολειά!

Πόλη 16 Ἰανουαρίου 1912

Ἡ ΖΟΥΡΛΟΧΡΥΣΩ

Στὴν ἀγκαλιὰ ἑνὸς βουνοῦ τῆς Ἠπείρου εἶναι τὸ μεγάλο ἐλευθεροχῶρι Χ. καὶ στὴ ράχη ἀνάμεσα στὰ ὁλοπράσινα δέντρα; ἀσπρίζει ἀπὸ μακρυὰ ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Προφήτη Ἠλία.

Εἶταν μέρα τοῦ Ἅη Ἠλιᾶ, ποὺ γίνεται τὸ πανηγῦρι στὴν ἐκκλησιὰ καὶ μ' ὅλον τὸν ἥλιο τοῦ Ἰουλίου καὶ τὸ ἀσφυκτικὸ κάμμα ποὺ ἀνάδινε τὸ ἡλιόλουστο βουνό, κίνησα σιγά, σιγὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Χ. κι' ἀνέβηκα νὰ ἰδῶ τὸ πανηγῦρι.

Πλῆθος χωριανοὶ καὶ συνορίτες μπαινοέβγαιναν στὴν ἐκκλησιά, ἔπαιρναν τὸν ἁγιασμό, ἄναφταν τὸ κερὶ κι' ἀσπάζονταν τὰ 'κονίσματα.

Γύρω στὸν αὐλόγυρο εἶταν στρωνιασμένες σὲ χωριάτικα στρωσίδια οἱ γυναῖκες μὲ τὰ μωρὰ καὶ οἱ γριὲς ποὺ εἶχαν κοιμηθῆ ἐκεῖ τὴν παραμονή, ὅπως τὸ εἶχαν ταμμένο στὸν Ἅγιο. Ἔξω στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησιᾶς πολλοὶ πανηγυριῶτες εἶχαν σχηματίσει ὁμίλους, καὶ τραγουδοῦσαν παθητικὰ τὰ κλέφτικα καὶ ἁρματωλικά, πίνοντας κρασὶ στὰ γερὰ μὲ μιὰ στάμνα, ποὺ γύριζε ἀπὸ χέρι σὲ χέρι χωρὶς τελειωμό.

Στὴ μέση τοῦ περιβόλου οἱ νειόνυφες καὶ οἱ νειότερες τοῦ χωριοῦ Χ. ντυμένες μὲ τὰ γιορτιάτικα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλωριὰ κι' ἀσημικά τους χόρευαν καμαρωτὰ ἕνα σιγανὸ συρτό. Τὸ χορὸ τὸν συνόδευαν μ' ἕνα τραγοῦδι ἀνάλογο, ἀργὸ καὶ σιγανό.

Ἐδῶ κ' ἐκεῖ εἶταν σκορπισμένοι οἱ διάφοροι μικροπολιτάδες. Πωλοῦσαν ψευτοδαχτυλίδια, χτένια, ζουρνάδες, σφυρίχτρες καὶ διάφορα ἄλλα ψιλικά. Ἔκαναν ἕνα διαβολεμένο θόρυβο φωνάζοντας τὰ εἴδη τους ἢ σφυρίζοντας μὲ τὶς σφυρίχτρες γιὰ νὰ τραβήξουν πελάτες.

Εἶχα γυρίσει πειὰ ὁλοῦθε καὶ κάθησα σ' ἕνα ὕψωμα γιὰ νὰ ξεκουραστῶ. Πλάγι μου κάθουνταν σταυροπόδι τρεῖς γέροι καὶ σεργιάνιζαν τὸ πανηγῦρι. Κάτω ἀπὸ τὸ ὕψωμα κάμποσα ξυπόλυτα χωριατόπουλα μάζευαν χώματα κ' ἔκαμναν μικρὲς πυραμίδες. Ἐξαφνα κάποιο σήκωσε τὸ κεφάλι του, τέντωσε τὰ μεγάλα του μάτια καὶ φώναξε: Ἡ Ζουρλοχρύσω!

Τινάχτηκαν ὅλα σὰν νὰ τὰ ἠλέκτρισε κάτι καὶ περικύκλωσαν μιὰ κουρελιασμένη τρελλὴ φωνάζοντας: Ζουρλοχρύσω! Ζουρλοχρύσω! ά α ά α α α! Περπατοῦσε ἡ δυστυχισμένη σιγά, σιγά, καὶ μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο. Τὸ πρόσωπό της ἄπλυτο, τὰ μαλλιά της βρώμικα κι' ἀχτένιστα, σ' ἔκαμνε νὰ τὴν σιχαθῆς καὶ νὰ τὴν λυπηθῆς μαζύ.

Γιὰ μιὰ στιγμὴ στάθηκε καὶ σὰν ἔσκυψε καὶ πῆρε μιὰ πέτρα, τὰ χαμίνια τραβήχτηκαν. Ἅμα ὅμως ἄφησε τὴν πέτρα καὶ ξανακίνησε, ἄρχισαν πάλι νὰ τὴν πειράζουν ὡς ποὺ ἕνας γέρος ἀπὸ τοὺς πλαγινούς μου τὰ μάλλωσε καὶ σκορπίστηκαν ἄλλα ἀπὸ δῶ κι' ἄλλα ἀπὸ κεῖ. Ἡ τρελλὴ ξακολούθησε τὸ δρόμο της καὶ ὅταν περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ ὕψωμα ἄκουσα νὰ παραμιλᾶ καὶ νὰ λέῃ.

— Ματωμέν' εἶταν ἡ κάμα! Ἄμ τώρα..... στὸ ποτάμι..... γι' αὐτὸ λείπ' ἀπ' τὸ λείψανο.

Ἀπὸ περιέργεια ρώτησα ἕναν ἀπὸ τοὺς γέρους ποὺ κάθονταν πλάγι μου, πῶς δὲν βρέθηκε κανένας συγγενὴς τῆς τρελλῆς αὐτῆς νὰ τὴ μαζέψῃ ἀπὸ τοὺς δρόμους.

Δὲν ἔχει κανένα, μοῦ ἀποκρίθηκε κι' ἄρχισε νὰ μοῦ διηγεῖται τὴν ἀκόλουθη ἱστορία:

Ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια εἶταν παντρεμένη ἡ Ζουρλοχρύσω μὲ τὸ Λάμπη, ἕνα τσέλεγγα τοῦ χωριοῦ Χ.. Εἶταν στὰ σωστά της βέβαια τότε καὶ λογιζόντανε ἡ ὠμορφότερη τοῦ χωριοῦ. Καλὴ καὶ γλυκομίλητη τὴν ἀγαποῦσεν ὅλος ὁ κόσμος, ὄχι ὅμως καὶ τὸ Λάμπη, γιατὶ εἶταν περήφανος καὶ ἀπότομος.

Εἶταν κάπως ἕνα ἀταίριαστο ἀντρόγυνο μὰ κι' ὁ γάμος τους εἶχε γίνει ἄθελα ἀπὸ μέρος τῆς Χρύσως;

Εἶχε μείνει ὀρφανὴ ἀπὸ πατέρα, ὅπου μιὰ νύχτα ὁ Λάμπης μ' ἄλλους δυὸ τὴν ἔκλεψαν ἀπὸ τὸ σπίτι της καί μὲ τὴ βία τὴν πῆραν στὴ στάνη τοῦ Λάμπη. Τὴν ἄλλη μέρα θέλοντας καὶ μὴ ἀναγκάστηκε

νὰ στεφανωθῇ τὸν Λάμπη στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ Ἅη-Ἠλιᾶ.

Ὅλα αὐτὰ δὲν τἄκανε ἀπ' ἀγάπη γιὰ τὴ Χρύσω ὁ Λάμπης, παρὰ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ βάλῃ στὸ χέρι τὸ πατρικό της βιό. Γι' αὐτὸ ὁ γάμος τους δὲν εἶταν καλορρίζικος κ' ἡ ζωή τους ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἄχαρη ἢ σὰ νὰ λέμε καλλίτερα κακοπόρευε ἡ Χρύσω ἀπὸ τὴν κακοτροπιὰ τοῦ Λάμπη. Τὴν εἶχε σὰ δούλα καὶ δὲν περνοῦσε μέρα ποὺ νὰ μὴν τὴ μαλλώσῃ.

Τρία χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ γάμο του γλεντοῦσεν ὁ Λάμπης τὴ μέρα τοῦ Ἅη-Ἠλιᾶ μαζὺ μὲ ἄλλους τσελεγγάδες στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησιᾶς. Μέσα στὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ γλεντιοῦ κάποιος σήκωσεν ἐντολὴ* γιὰ τὸν ἀρχοντοτσέλεγκα τὸ Θάνο. Τὴ στιγμὴ ὅμως ἐκείνη ὁ Λάμπης ζαλισμένος ἀπὸ τὸ κρασὶ δὲν ἔννοιωσε τὴν ἐντολὴ κι' ἄρχισε ἕνα τραγούδι δυνατό. Αὐτὸ τὸ πῆρε γιὰ προσβολὴ ὁ Θάνος καὶ τὸν ἔβρισε ἄσχημα, μάλιστα τὸν εἶπε πιστικοτσέλεγγα.

Ὁ Λάμπης δὲν χώνεψε τὴ βρισιὰ καὶ τὸν ἀπάντησε κι' αὐτὸς μὲ χοντρὰ λόγια, ὅπου ὁ Θάνος στὸ θυμό του τράβηξε τὸ μαχαῖρι κι' ἂν δὲν τοῦ ἔπιαναν τὸ χέρι δὲ θὰ γλύτωνε ὁ Λάμπης.

Μπῆκαν ἀμέσως στὴ μέση οἱ ἄλλοι τσελλεγγάδες καὶ τοὺς χώρισαν, ὅλοι ὅμως φαίνονταν σὰ νἄδιναν δίκιο στὸ Θάνο, γιατὶ τοὺς εἶταν ἀντιπαθητικὸς ὁ Λάμπης. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Λάμπης πειὶ φουρκισμένος, ἀφοῦ τίναξε τὰ χώματα ἀπὸ τὰ ροῦχα του, στράβωσε τὸ ἄσπρο φέσι του καὶ κίνησε νὰ φύγῃ.

Σὰν ἔκανεν ὅμως δυὸ βήματα γύρισε καὶ φώναξε:

— Ἐ! δρὲ παλληκαρᾶ, θὰ ματαϊδοθοῦμε!

— Ὅποτε ἀγαπᾶς, τ' ἀποκρίθηκε ξερὰ ὁ Θάνος.

Τὸ πιάσιμο τοῦ Λάμπη καὶ τοῦ Θάνου σχολιάστηκε ἀρκετὲς μέρες στὸ χωριὸ Χ. ὡς ποὺ μιὰ ἀπίστευτη ζωοκλοπὴ τοὺς ἔκανε ὅλους νὰ τὸ λησμονήσουν. Εἶχαν κλέψει ἀπὸ τὴ στάνη τοῦ Γούλα 150 πρόβατα, ἀφοῦ μαχαίρωσαν τὸ γέρο πιστικὸ ποὺ τὰ φύλαγε.

Τέτοιο κακό, ζωοκλοπὴ μὲ φονικό, κατατάραξε τὸν κόσμον ὅλο καὶ τὸ χωριὸ Χ. καὶ στὰ γειτονοχώρια κι' ὅλοι ἔλεγαν πὼς ὁ Καταρραχιᾶς θὰ τὸ ἔκανε αὐτό.

Πέντε χρόνια ὁ ἄγριος αὐτὸς ληστὴς εἶχε γίνει ἡ τρομάρα τῶν χωριῶν ἐκεῖ γύρω. Κάθε λίγο καὶ μιὰ ζωοκλοπὴ ἢ γδύσιμο διαβατῶν καὶ πότε, πότε λάβωμα ἢ σκοτωμὸς ἅμα τοῦ ἀντιστέκουνταν κανένας.

Τόσα πολλὰ κακὰ εἶχε κάνει, ποὺ καθένας πρόφερε τ' ὄνομά του μὲ λαχτάρα κι' οἱ μανάδες γιὰ νὰ μὴ κλαῖνε τὰ μωρά τους ἔλεγαν: Μὴν κλαῖς θὰ νἄρθ' ὁ Καταρραχιᾶς!!!!...

*

Εἶχαν ἀποφάγει τὸ βράδι ὁ Λάμπης καὶ ἡ Χρύσω κι' ἀφοῦ κάπνισε τὸ τσιγάρο του ὁ Λάμπης, πῆρε τὴν κάπα του καὶ τὸ πιστόλι καὶ κίνησε νὰ πάῃ στὴ στάνη.

Ἅμα ἔφυγε, ἡ Χρύσω ἀνέβηκε στὸ παράθυρο καὶ τὸν παρακολούθησε μὲ τὸ βλέμμα της ὡς ποὺ μπῆκε στὸ λόγγο τοῦ βουνοῦ. Ὕστερα κατέβηκε γλήγορα κάτω, ἄνοιξε τὴ θύρα καὶ βγῆκεν ἔξω.

Εἶταν ἀπόβροχο. Τὸ φεγγάρι ἔτρεχε παιγνιδιάρικα ἀνάμεσα στὰ χαλκόμαυρα καὶ σταχτερὰ σύννεφα. Ποὺ καὶ ποὺ ἔφεγγε ἀπὸ καμμιὰ χαραμάδα καὶ στάχτιαζε ἡ καταχνιὰ τοῦ βάλτου, σπίθιζαν τ' ἀλαφροκύματα τοῦ ποταμιοῦ καὶ λαμποκοποῦσαν σὰ διαμαντόπετρες κρεμασμένες ἀπὸ τὰ φύλλα τῶν δέντρων οἱ στολαγματιές.

Σὰ φοβισμένη ἡ Χρύσω κύτταξε μιὰ ὁλόγυρα καὶ κίνησε πρὸς τὰ κάτω. Εἶταν πολὺ γλυστερὸς ὁ κατήφορος, γιατὶ τὰ χόρτα εἶχαν πλαγιάσει ἀπὸ τὴ βροχὴ στὸ μουσκεμμένο χῶμα.

Κατέβαινε μὲ μισοσηκωμένα χέρια γιὰ νὰ μὴν πέσῃ, ὅπου ἔξαφνα σταμάτησε λαχταρισμένη. Μέσα ἀπὸ κάτι χαμόκλαδα πετάχτηκε τρομαγμένο ἀπὸ τὰ βήματά της ἕνα μαῦρο πουλὶ κ' ἔφυγε μ' ὁρμὴ πρὸς τὰ κάτω.

Ἡ καρδιά της χτυποῦσε δυνατὰ καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ στάθηκε ν' ἀκούσῃ μὴν ἔρχεται κανένας. Τίποτε. Ἀκούονταν μόνο χτυπητὲς στὴ σιγαλιὰ τῆς νυχτὸς οἱ συχνὲς σταλαγματιὲς ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ τὰ δέντρα, ἡ παραπονετικὴ φωνὴ τοῦ Γκιώνη ἀπὸ τὸ δάσος τοῦ βάλτου καὶ μακρυνὰ ἀλυχτήματα τῶν σκυλιῶν ἀπὸ τὶς μάντρες, ἀνάμεσα στὰ βελάσματα τῶν προβάτων. Κάποιο συναίσθημα ἀόριστο τὴν ἔκανε ν' ἀνατριχιάζῃ. Ἡ νύχτα μὲ τὸ σκοτάδι καὶ τὴ σιγαλιὰ ἐξασκοῦσε τὴν πένθιμην ἐπιβολή της. Σὲ λίγο ὅμως ξανακίνησε δειλὰ δειλὰ καὶ προχώρησε μέσα στὸ δάσος τοῦ βάλτου ὅπου μιὰ φωνὴ γνωστὴ τὴ σταμάτησε:

— Χρύσω! ἐδῶ εἶμαι, Χρύσω!

Ἐτρεξε πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἔρχονταν ἡ φωνή.

— Θάνο μου, εἶπε, καὶ ρίχτηκε στὴν ἀγκαλιά του. Δὲν ξέρεις, Θάνο μου, τὶ λαχτάρα εἶχ' ἀπόψε ὡς ποὺ νἄρθω. Κάθε στιγμὴ μοῦ φαίνονταν πὼς θὰ βγῇ κάποιος μπροστά μου καὶ θὰ μ' ἔβρισκε κάτι κακό. Μὰ ὁ πόνος σου εἶναι μεγάλος, Θάνο μου, καὶ τ' ἀψηφοῦσα ὅλα. Ναί, σὰ σ' ἀγροικήσω Θάνο μου, μεθῶ στὸν καϋμὸ τῆς ἀγάπης σου, ξεχνῶ τὴ μαύρη μου ζωὴ μὲ τὸ Λάμπη καὶ στῆς γλυκειᾶς ματιᾶς σου τὸ χάδι ξανοίγει ἀχόλιαστη ἡ καρδιά μου, σὰν τοῦ Μαγιοῦ ἡ χαραυγή. Ἄχ! Θάνο μου! αὐτὲς τὶς στιγμὲς ζήλευα..... νά!

* Σ. Ἐντολή: πρόποση.

κύττα! ἐκεῖ στὸ κλαρὶ τὸ μικρὸ πουλάκι, ποὺ ζαρωμένο ἀπὸ τὴ φόβια νύχτα ζύγωσε τὸ ταίρι του. Κύττα το, θάρρεψε στὴ συντροφιὰ του καὶ τώρα ξένοιαστο σιγολαλεῖ τὴν ἀγάπη του. Ἄχ! Θάνο μου! Νἆταν ἡ νύχτα μιὰ ζωὴ νὰ ζούσαμε κι' ἐμεῖς πλάϊ, πλάϊ σὰν τὰ πουλάκια σ' αὐτὰ τὰ χαμόκλαδα μοναχικά!

— Ναὶ, ἀγάπη μου, νἆταν ἡ νύχτα μιὰ ζωὴ, ποὺ νἆσβυνε μὲ τῶν κορφοβουνιῶν τὸ ἡλιοχρύσωμα, εἶπεν ὁ Θάνος μὲ καϋμό, νὰ ξαναζούσαμε μιὰν αὐγὴ σὰν τότε ποὺ μικρὰ μὲς στὸ τρεμόσβυσμα τ' Αὐγερινοῦ ξεκινούσαμε τὸ κοπάδι γιὰ τοῦ βάλτου τὸ λειβάδι. Νὰ τρώγαμε πάλι στὸν ὄχτο τῆς δροσόβολης δροσούλας, νὰ χαϊδεύαμε πλάϊ πλάϊ τὸ μανάρι καὶ στῆς φλογέρας μου τ' ἀργολάλημα ζηλεύοντας μὲς στὰ κλαριὰ τ' ἀηδόνια νὰ ξεπετοῦν ὡς τὰ οὐράνια τὰ κελαϊδίσματα τῆς χρυσαυγῆς.

Ἀνάθεμα τὴν ὥρα, Χρύσω μου, ποὺ κίνησα γιὰ τ' Ἄγραφα νὰ πάρω τὴν κληρονομιὰ τοῦ θειοῦ μου καὶ βρῆκε καιρὸ στὴν ἀργοπόρια μου ὁ Λάμπης νὰ σ' ἁρπάξῃ.

Οἱ δυὸ ἀγαπημένοι ἐξακολούθησαν νὰ γλυκομιλοῦν ὡς ποὺ ἡ Χρύσω κυττῶντας τὴν Πούλια στὸν οὐρανό:

— Εἶναι ὥρα νὰ χωριστοῦμε, Θάνο μου, εἶπε γιατὶ σὲ λίγο θὰ γυρίσῃ στὸ σπίτι ὁ Λάμπης.

Ὁ Θάνος ἀκουλούθησε τὴ Χρύσω ὡς τὴν ἄκρη τοῦ βάλτου κ' ἐκεῖ χωρίσιηκαν μὲ τὸ στερνὸ φιλί. Αὐτὸς πῆρε μιὰ ρεματιὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ ἡ Χρύσω τὸν ἴδιο δρόμο ποὺ τὴν εἶχε φέρει.

Εἶχε κάνει ἀρκετὸ δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ τὸ δάσος τοῦ βάλτου καὶ κόντευε νὰ φτάσῃ στὸν ἀνήφορο, ποὺ ἔβγαζε στὸ σπίτι.

Τὴ στιγμὴ ὅμως ποὺ περνοῦσε ἀπὸ τὴ Μαυρόπετρα, ποῦναι τὸ στενώτερο πέρασμα, ἕνα διαπεραστικὸ σφύριγμα ξεπετάχτηκε ἀπὸ τὸ λόγγο, σχίζοντας τὴ σιγαλιὰ τῆς νυχτός.

Σταμάτησε κι' ἀπόμεινε σὰν τὸ μάρμαρο, τὰ γόνατά της ἔτρεμαν καὶ ἡ καρδιά της χτυποῦσε δυνατά.

Ἕνα δεύτερο σφύριγμα ἀκούστηκε κοντὰ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βάλτου καὶ σὲ λίγο ὁμιλίες δυὸ ἀνθρώπων καὶ πατήματα βαριά.

Στὴν ἀπελπισία της ἔτρεξε καὶ κρύφηκε σὲ κάτι πυκνὰ χαμόκλαδα.

Δὲν πέρασαν δυὸ λεπτὰ καὶ δυὸ ἄντρες ἁρματωμένοι μὲ γκράδες, φυσέκια σταυρωμένα στὰ στήθια καὶ κεφαλοδεμένοι μὲ μαῦρα μαντύλια, πέρασαν δυὸ βήματα κοντά της. Τοὺς κύτταξε ὅσο μποροῦσε καλλίτερα καὶ τοὺς γνώρισε. Εἶταν δυὸ πιστικοὶ τοῦ χωριοῦ.

Προχώρησαν καὶ κάθησαν στὴ Μαυρόπετρα. Σὲ λίγο ἦρθαν καὶ κάθησαν κοντά τους καὶ ἄλλοι τρεῖς καὶ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη θαμπόφεξε τὸ φεγγάρι καὶ γνώρισε κι' ἄλλους δυό. Εἶταν κι' αὐτοὶ πιστικοὶ τοῦ χωριοῦ.

Ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς πέντε εἶχε γυρισμένες τὶς πλάτες καὶ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν γνωρίσῃ ποιὸς εἶταν. Τέντωσε ὅμως ὅσο μποροῦσε καλλίτερα τ' αὐτιά της γιὰ ν' ἀκούσῃ τί ἔλεγαν.

«Ἔ! Ὥρα εἶναι, παιδιά, νὰ πᾶμε γιὰ τὸ Θάνο, εἶπεν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε γυρισμένες τὶς πλάτες.

«Ὅπως εἴπαμε, ὁ Νάκος ποὺ ἔκανε πιστικὸς τοῦ Θάνου, θὰ μαυλίσῃ τὰ σκυλιά, γιατὶ τὸν γνωρίζουν κ' ὕστερα ἐμεῖς θὰ μποῦμε μὲ τ' ἀντικλεῖδι ἀγάλια ἀγάλια γιὰ νὰ τὸν πιάσουμε στὸν ὕπνο, νὰ τὸν παρουμε χωρὶς ἀντίσταση. Ὅμως νὰ τὸ ξέρετε, παιδιά, τὸν θέλω ζωντανό, γιὰ νὰ τὸν χαλάσω ἐγὼ μὲ τὰ χέρια μου. Νὰ τοῦ δείξω ἐγὼ πῶς τραβοῦν τὸ μαχαῖρι.

Στὰ πρῶτα λόγια ποὺ ἄκουσε λίγο ἔλειψε νὰ ξεφωνήσῃ ἡ Χρύσω. Δὲ γελιῶνταν, εἶταν ἡ φωνὴ τοῦ Λάμπη, Ἐπιασε τὰ μαλλιά της καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ τῆς φάνηκε πὼς θ' ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ τὴν καταπιῇ.

Ὁ Λάμπης, ὁ ἄντρας της, εἶταν ὁ Καταρραχιᾶς! Καὶ μελετοῦσε νὰ σκοτώσῃ τὸ Θάνο!

Οἱ πέντε κλέφτες σηκώθηκαν, πῆραν τὸ δρόμο τῆς ρεματιᾶς καὶ σὲ λίγο χάθηκαν.

Σὰν ἔμεινε μόνη ἡ Χρύσω, ἔτριψε τὰ μάτια της, μὰ δὲν εἶταν ὄνειρο. Βγῆκε σιγά, σιγὰ ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα, κύτταξε πρὸς τὴ ρεματιὰ κι' ἄρχισε νὰ τρέχῃ, ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμιοῦ. Ἅμα ἔφτασε στὸ σπίτι τοῦ Καπετὰν Θύμιου, ποὺ εἶταν διωρισμένος ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ κυνηγάῃ τοὺς κλέφτες, σταμάτησε καὶ χτύπησε τὴ θύρα. Μιὰ βαρειὰ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ μέσα.

— Ποιὸς εἶναι τέτοια ὥρα!

— Ἐγὼ ἡ Χρύσω τοῦ Λάμπη. ἄνοιξε γρήγορα, καπετὰν Θύμιο.

Τὸ κλειδὶ γύρισε δυὸ φορὲς στὴ σκουριασμένη κλειδωνιὰ κι' ὁ καπετὰν Θύμιος βγῆκε μ' ὁλάνοιχτα μάτια.

— Τί εἶναι, κυρὰ Χρύσω! Ἐσὺ τέτοια ὥρα;

— Τί νἆναι, καπετὰν Θύμιο, εἶπεν ἡ Χρύσω, ὁ Λάμπης εἶναι στὴ στάνη, θἄρθῃ σὲ λίγο κι' ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἄκουσα τὰ σφυρίγματα τοῦ Καταρραχιᾶ. Παραμόνεψα ἀπὸ τὸ παραθύρι. Εἶταν πέντε κεφαλοδεμένοι μὲ μαῦρα μαντύλια καὶ μὲ γκράδες. Σὰν πῆραν τὸ δρόμο τῆς ρεματιᾶς ἦρθα νὰ σοῦ δώσω εἴδηση γιὰ νὰ πᾶς στὸ καρακόλι.

Δὲν πρόφτασε νὰ τελειώσῃ ἡ Χρύσω κι' ὁ Καπετὰν Θύμιος ἄρπαξε τὸ γκρᾶ του καὶ κίνησε γιὰ τὸ καρακόλι, μιὰ ὥρα μακρυὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Χ.

— Κάτσε δῶ μὲ τὴ Θύμιαινα, κυρὰ Χρύσω, εἶπε, ὡς ποὺ νὰ γυρίσω μὲ τὴν κουσάδα νὰ σὲ πᾶμε στὸ σπίτι.

Κατὰ κακὴ τύχη ὁ τσαούσης ἔλειπε ἀπὸ τὸ καρακόλι καὶ ὅσο νὰ τὸν φέρουν ἀπὸ ἕνα ἄλλο χωριὸ καὶ νὰ γυρίσουν στὸ Χ. πέρασαν κάπου τρεῖς ὧρες. Ἅμα γύρισαν πῆγαν τὴ Χρύσω στὸ σπίτι της κι' αὐτοὶ πῆραν δρόμο τῆς ρεματιᾶς.

Βιαστικὰ κλείδωσε τὴ θύρα ἡ Χρύσω κι' ἀνέβηκε στὸ παράθυρο. Παρακολούθησε τὴν κουσάδα μὲ τὸ βλέμμα ὡς ποὺ χάθηκε στὴ ρεματιὰ καὶ περίμενε μὲ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὰ κλαδιά, ποὺ ἔκρυβαν τὸ δρόμο τῆς κουσάδας. Θαρροῦσε πὼς ἀπὸ μιὰ στιγμὴ σ' ἄλλη ἡ κουσάδα θ' ἀπαντοῦσε τοὺς κλέφτες κ' ἡ ἀγωνία της μεγάλωνε.

Ἔξαφνα ἔτριξεν ἡ κλειδωνιὰ τῆς ἐξώπορτας. Ἐσκυψε νὰ ἰδῇ ἀπὸ τὸ παράθυρο ποιὸς εἶναι καὶ τραβήχτηκε πίσω τρομαγμένη. Εἶταν ὁ Λάμπης! Ἐκλεισεν ἐλαφρὰ τὸ παράθυρο καὶ κατέβηκε κάτω.

— Ἐσὺ εἶσαι Χρύσω, γιατὶ δὲν κοιμᾶσαι, ρώτησε μὲ βαρειὰ φωνὴ ὁ Λάμπης.

— Ἄκουσα προτήτερα σφυρίγματα καὶ τρόμαξα, εἶπεν ἡ Χρύσω.

—Μὴ φοβᾶσαι, δὲν πειράζει φτωχοὺς ὁ Καταρραχιᾶς, τῆς ἀπάντησε μὲ καταφρόνια ὁ Λαμπης. Τόσο μεγάλη εἶταν ἡ ἀπορία της, ποὺ ἄρχισε ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν δὲν εἶδεν ὄνειρο στὴ Μαυρόπετρα. Μὰ πῶς εἶταν δυνατὸν αὐτό, εἶχε γνωρίσει καλὰ τὴ φωνὴ τοῦ Λάμπη κι' ἀκόμα εἶχε στ' αὐτιά της τὰ λόγια του.

Σὰν ἀστραπὴ ποὺ φέγγει στὸ ναυαγὸ κι' εὐθὺς ἀφίνει μαυρότερο τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι, τῆς πέρασεν ἡ ἰδέα πὼς θὰ εἶχε τελειώσει τὸ κακούργημα. Συλλογίστηκε τὸν ἀκριβό της Θάνο, τὰ μάτια της γουρλώθηκαν, τὰ δάχτυλά της σφίχτηκαν δυνατὰ στὶς παλάμες καὶ λίγο ἔλειψε νὰ ριχτῇ στὸ λαιμὸ τοῦ Λάμπη νὰ τὸν πνίξῃ. Βαστάχθηκεν ὅμως καὶ καμώθηκε πὼς πλαγιάζει. Σὰν ἀποκοιμήθηκεν ὁ Λάμπης, σηκώθηκε σιγά, σιγά, καὶ πλησίασε στὸ παράθυρο ποὺ εἶταν τ' ἅρματα καὶ ἡ κάπα τοῦ Λάμπη.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη φώτιζε καλὰ τὸ φεγγάρι.

Πῆρε τὴν κάμα, τὴν ἔβγαλεν ἀπὸ τὸ θηκάρι κ' ἔτριψε μὲ τὸ δάχτυλό της τὰ πλάγια τοῦ λεπιδιοῦ. Ἅμα ἔφτασε κοντὰ στὴ λαβή, τράβηξε τὸ δάχτυλό της μ' ἀνατριχίλα.

Τὸ κύτταξε καλά, καλὰ στὸ φεγγάρι. Εἶταν αἷμα! Ἕνα μαῦρο σύννεφο ἔκρυβε τὴν ὥρα ἐκείνη τὸ φεγγάρι κ' ἕνα σκυλὶ οὔρλιαζε στὴ θύρα τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπελπισμένη ἔπιασε καλὰ τὴν κάμα ἀπὸ τὴ λαβὴ καὶ προχώρησε στὸ σκοτάδι πρὸς τὸ στρῶμα τοῦ Λάμπη. . . . . .

★

Ἀπὸ τὸ πρωΐ τὴν ἄλλη μέρα ἔτρεχεν ὁ κόσμος στὸ σπίτι τοῦ Θάνου. Τὴν νύχτα τὸν εἶχε πάρει σκλάβο ἀτὸ τὸ σπίτι του ὁ Καταρραχιᾶς καὶ τὸν χάλασε στὴ Μαυρόπετρα, ὅπου τὸν βρῆκε σκοτωμένον ὁ καπετὰν Θύμιος μὲ τὴν κουσάδα.

Σπαρακτικὰ ἀκούονταν τὰ ποντικὰ μοιριολόγια καὶ τὰ ξεφωνητὰ τῆς μάνας καὶ τῆς ἀδελφῆς του. Μὰ καὶ ποιὸς δὲν ἔκλαψε τὸν ἀρχοντοτσέλεγγα τὸ λεβέντη τοῦ χωριοῦ!

Τὸ δειλινὸ σήκωσαν τὸ λείψανο καὶ δὲν ἔμεινε χωριανὸς καὶ συνορίτης ποὺ νὰ μὴν τ' ἀκολουθήσῃ. Μόνον ἕνας ἔλειπε κι' ὅλοι τὸν θαρροῦσαν κρυμμένο ἀπὸ τὴν ἔχθρα ποὺ εἶχε μὲ τὸ μακαρίτη.

Τρεῖς μέρες ὅμως ὕστερα ἕνας καρβουνιάρης ἐκεῖ ποὺ ψάρευε στὸ ποτάμι βρῆκε τὸ κουφάρι τοῦ Λάμπη μ' ἕνα μαχαῖρι βαθειὰ μπηγμένο στὴν καρδιά.

Ἀπὸ τότε ἡ Χρύσω τρελλάθηκε, ὁ Καταρραχιᾶς δὲν ἀκούστηκε πειά.

Γ. Βλαχλείδης.

ΠΑΡΟΙΝΙΟΝ

Ἀπὸ πανάρχαιον κρατῆρα
θέλω νὰ πιῶ καὶ νὰ μεθύσω.
Ροδοστεφάνωτη τὴ λύρα
σὲ μενεξέδες ν' ἀκκουμπήσω.
Κ' ἐμπρὸς στοῦ μισεμοῦ τὴ θύρα
τὸ γυρισμὸ νὰ καρτερήσω
ἀγνῆς ψυχῆς ποῦ μ' εἶπ' ἡ μοῖρα
μόνο τὸ διάβα νὰ γνωρίσω.

✶

Στὸν ἀλαβάστριν' ἀμφορέα
Φαλέρνειο δὲν ἔχω στάξει.
Ὅσα παλιά μου ἐκεῖ καὶ νέα
τὰ δάκρυά μου ἔχω σταλάξει —
ἀψὺ κρασὶ ποῦ ξεροπίνω.
Καὶ τῶν ματιῶν σου ἔχω ξεχάσει
τὸν ἀνθοσμία καὶ τὸν οἶνο,
ξανθή, ποῦ μ' ἔχουνε κεράσει.

✶

Καὶ τόρ' ἀντλῶ ἀπὸ τὸν κρατῆρα
ὅλα τὰ δάκρυα πῶχω χύσει
—Δάκρυ' ἀπάρθενα καὶ στεῖρα!—
Κ' ἔχω διπλὸ τόρα μεθύσι,
γλυκὰ ροφῶντας σου τὰ μοῖρα
ποῦ ἔχουν ἀθῶα ξιψυχήσει
μὲς' τ' ἀμφικύπελλο ποῦ ἐπῆρα
στοῦ τότε τὴ θρηνώδη δύσι.

✶

Ἀπὸ πανάρχαιο κρατῆρα
θέλω νὰ πιῶ καὶ νὰ μεθύσω,
κ' ἐμπρὸς στοῦ μισεμοῦ τὴ θύρα
τὸ γυρισμό σου ν' ἀναστήσω!.....

Δ. Π. Φωτεινός.

ΠΩΣ ΓΕΝΝΩΝΤΑΙ ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΑ

Μελέτη φιλοσοφική

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Ἅμα ἐξοβελίσουμε τὰ δόγματα τῆς ἰδεολογικῆς δοξασίας, εἶναι δυνατὸ νὰ δώσουμε στὶς ἰδέες τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητας μιὰ θέση στὴ ζωή, μιὰ θέση, ποὺ νὰ δικαιολογήση τὴν ἐνέργειά τους ἐπάνω στοὺς ἀνθρώπους. Τότες ξεύρει ὁ καθένας μας πὼς τέτοιες ἰδέες εἶναι ***σχεδὸν*** καὶ πὼς δὲν ἔχουν διόλου ἀπόλυτη ἀξία, ἀλλὰ καὶ στὴ σχετικότητά τους αὐτὴ ἀναγνωρίζει κανεὶς πὼς εἶναι πραγματικὲς καὶ σημαίνουν, μὲ ὀνόματα ἴσως ἐμφαντικά, κάποιες θετικὲς καταστάσεις αἰσθαντικότητας. Ἀπὸ τὴν ἐμπειρική τους αὐτὴ ἔποψη, πάντα καλὸ εἶναι νὰ τὶς ὁρίσουμε καὶ πάλι, καὶ νὰ ποῦμε μὲ ἀκρίβεια τὸ τί εἶναι. Λοιπόν, καθὼς φαίνεται, τὸ πιὸ χαρακτηριστικό, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανείς, εἶναι ὅτι οἱ καταστάσεις αὐτὲς εἶναι ἡ ἀντίδραση, ποὺ φανερώνεται, ἅμα θεωρηθῇ πόνος μιὰ διαφορὰ στὴ μεταχείριση, ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ ὄντα, ποὺ κρίνουνται ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὅμοια μεταξύ τους. Ἴσως μόνο ἐπάνω σὲ μιὰ τέτοια ἀντίδραση βασίζεται κάθε ἀντίληψη τοῦ δίκαιου καὶ τοῦ ἄδικου, γιατὶ κάθε ἰδέα δὲν ἔχει ἕνα περιεχόμενο παρὰ μὲ τὸ μέτρο, ποὺ τὸ δέχεται ἀπὸ τὸ παίξιμο μιᾶς αἰσθαντικότητας, ποὺ βρίσκεται σὲ ἐξέγερση.

Τὸ δίκαιο λοιπόν, πραχτικά, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ περίπτωση τοῦ ἄδικου. Πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε, πράγματι, πὼς παραδῶ ἀπὸ τὸ βαθμό, ποὺ μιὰ διαφορὰ στὴ μεταχείριση τῶν ἀτόμων, ποὺ κρίνουνται ὅμοια, θεωρεῖται πόνος, ὑπάρχουν ἄπειροι ἄλλοι βαθμοί, ὅπου ἡ διαφορὰ δὲν φέρνει τὸν πόνο ἢ καὶ δὲν εἶναι ἀντιληπτή. Πρέπει νὰ σημειώσουμε, ἀκόμη πὼς μὲ τὸν ὅρο, ***κρίνουνται ὅμοιοι,*** μπαίνει μέσα στὶς συνθῆκες τῆς ἐμφάνισης τῆς ἰδέας τῆς δικαιοσύνης ἕνα ἄλλο στοιχεῖο παραλλαγῆς καὶ ὑποκειμενικότητας καὶ ξεσκεπάζει τὸν ὁλότελα σχετικὸ χαρακτῆρά της. Ὅπως κι' ἂν εἶναι, ἐνῷ ἡ ἰδέα τῆς ἀπόλυτης δικαιοσύνης, συνταὐτίζεται, ἀπὸ τὴν ἰδεολαγική της ὄψη, μὲ τὴν ἰδέα τοῦ μηδενός, ἀπὸ τὴν ὅλως διόλου σχετικὴ ὄψη της, ποὺ εἴπαμε παραπάνω, καὶ ποὺ θεωρεῖται ἰδιαίτερη περίπτωση τῆς παγκόσμιας ἀδικίας, ξαναπέρνει μιὰ σημαντικὴ ἀξία. Γίνεται ἡ αἰτία τῶν συγκρούσεων καὶ τῶν ἑνώσεων, ἡ πιὸ οὐσιώδης, ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐκφράζει μὲ τὸν πιὸ ἀνάγλυφο τρόπο, ποὺ μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανείς, τὴν θέληση τῆς δύναμης, ποὺ ἐμψυχώνει κάθε ἄτομο καὶ τὸ σπρώχνει νὰ κατορθώση νὰ θριαμβεύση στὸν κόσμο, ἡ ἰδική του ἀντίληψη τοῦ κόσμου, νὰ ἐπιβάλῃ, γιὰ κανόνα τοῦ παγκόσμιου καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοὺς τρόπους τῆς αἰσθαντικότητάς του.

Τὸ πλάνο λοιπὸ ποὺ σ' αὐτὸ ἐπάνω ὁ καθεὶς διατιμᾷ τὸ δίκαιο καὶ τὸ ἄδικο, εἶναι ἕνα πλάνο αἰσθαντικότητας, ὅπου καταγράφουνται, μὲ τοὺς βαθμοὺς τῆς συμπάθειας, ποὺ ἐμπνέουν τὰ ἄλλα ὄντα στὸν κιθένα, ἡ ἔκταση καὶ τὰ ὅρια τῆς συμπάθειας αὐτῆς, ποὺ σημαδεύουνται μὲ τὸν ἀριθμό, τὴν ποιότητα καὶ τὰ εἴδη τῶν ὄντων, ποὺ ἐξαιτίας αὐτῶν συγκινιέται καὶ ἀντιδρᾷ ἡ συμπάθεια αὐτή. Ἅμα παύσω νὰ αἰσθάνουμαι σὰν πόνο, τὸ κακό, τὸ ἄδικο, ποὺ γίνεται στὸν ἄλλο, πάύω νὰ εἶμαι ἱκανὸς τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο νοιώθει τὴν δικαιοσύνη. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ποῦμε πὼς πρόκειται ἴσιαἴσια, γιὰ νὰ μπῇ κανεὶς μέσα στὸ ἔδαφος τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ βγῇ ἀτὸ τὸ ἔδαφος τῆς αἰσθαντικότητας καὶ νὰ παραμελήση τὶς ἀπαιτήσεις της γιατί, μέσα στὸ καινούργιο καὶ ὅλως διόλου ἀφηρημένο ἔδαφος ποὺ τοῦ θέτουν μιὰ τέτοια ***ὑπόθεση*** πρέπει νὰ σπρώξουμε τὰ πράγματα ὡς τὴν ἄκρη. Ἅμα δὲν ὑπάρχουν πιὰ αἰσθαντικότητες, ποὺ γιαὐτὲς νὰ θεωροῦνται πόνοι μερικὲς διαφορὲς στὴ μεταχείριση, ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ μερικὰ ὄντα, ἐνῷ ἄλλες διαφορὲς παραμένουν ἀπαρατήρητες καὶ ποὺ ἐντούτοις δὲ θὰ εἶταν ἀνεκτὲς σὲ αἰσθαντικότητες ἀλλοιώτικα ὀργανωμένες, κάθε διαφορά, ὅποια κι' ἂν εἶναι, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἄδικη καὶ ἡ δικαιοσύνη γίνεται ἡ νεκρὴ ἐκείνη ἰδέα, ποὺ δὲν πραγματοποιεῖται μέσα στὴν ἀπόλυτη ταὐτότητα, μέσα στὸ ἀκατανόητο.

Μὲ τὴ σιγκεκριμένη καὶ ζωντανὴ μορφή της, ἡδικαιοσύνη, εἴπαμε, εἶναι μιὰ μορφὴ αἰσθήματος, δύναμη, ποὺ ἀντικειμενικοποιεῖ μέσα στὸ σύμπαν τὶς χαρακτηριστικὲς τροπολογίες μιᾶς ἀτομικῆς αἰσθαντικότητας. Στηρίζεται ἐπάνω στὴ συμπάθεια, μὲ τὴν πιὸ ἐτυμολογικὴ ἔννοια τῆς λέξης, καὶ προβλέπει πιὰ ἡ θεωρία ποιὸ σπουδαῖο ρόλο παίζει στὸ παιχνίδι τῆς ὕπαρξης ἡ συμπάθεια, ποὺ εἶναι ἐξ ἄλλου ἕνα γεγονὸς τῆς πείρας. Τὴν ἔκαμαν νὰ φιγουράρῃ μέσα στὴν ὕπαρξη—ἀνάμεσα στὴν ἄμπωτη αὐτή, ὅπου ἡ ζωὴ συστέλλεται καὶ συγκεντρώνεται — μὲ τὶς μορφὲς τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν στοιχείων, τῆς ἕλξης, τῆς συγγένειας, τῆς ὁμοιότητας. Μὲ διάφορες ὄψεις τῆς ἀποδώσανε γιὰ ἐνέργειά της νὰ συνδέῃ ἀναμεταξύ τους τὰ πράγματα, ποὺ ξεχωρίστηκαν ἐξαιτίας τῆς διαφορότητας τῶν στοιχείων, ν' ἀντισταθῇ στὴ δύναμη τῆς διαφορότητας τῶν στοιχείων, ν' ἀντισταθῇ στὴ δύναμη τῆς διασκόρπισης, ποὺ τείνει νὰ τὰ κρατήση ἀκαθόριστα μακρυὰ ἀπὸ κάθε ἐπαφὴ μεταξύ τους, ν' ἀντιδρᾷ ἐνάντια στὴν ἀκατάσχετη

φυγὴ ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ὅπως γίνεται στὸ γεγονὸς τῆς διάσπασης, ποὺ δὲν ἔχει κανένα ἀνταγωνισμό, νὰ καταστήση δυνατὸ τὸν κόσμο αὐτὸ τῆς σχέσης, ποὺ σ' αὐτὸν συνιστᾶται ἡ πραγματικότητα.

Ἔτσι λοιπὸν ἡ θέση, ποὺ ὑποστηρίζεται ἐδῶ ἐνάντια στὴ θέση τοῦ Νόβικωφ, καί, μ' ἕναν γενικὸ τρόπο, ἐνάντια στὶς ἀρχὲς τῆς σύγχρονης ἰδεολογίας, ἡ θέση αὐτή, δὲν ἔχει μὲ κανένα τρόπο, γιὰ ἀντικείμενο νὰ καταδικάση ὡς ἀσυμβίβαστη μὲ τὴ ζωή, ὡς μορφὲς τῆς ἀπάτης, τῶν αἰσθημάτων τῆς συμπάθειας, τῆς καλωσύνης, τοῦ οἴκτου, τῆς γενναιότητας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Δὲν θέλουμε νὰ βγάλουμε ἀπὸ τὸ ἰδεῶδες αὐτὸ ποὺ συνθέσανε οἱ ἰδεολόγοι, παρὰ μόνο τὸν θρησκευτικό, τὸν πλατωνικὸ. τὸν ἀπόλυτο χαρακτῆρα, ποὺ τοῦ ἀποδίνουν καὶ μὲ τὸν ὁποῖον, τὸ τραβοῦν, ὅπως δείχνει ἡ ὀρθὴ λογικὴ ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ δυνατοῦ, μὲ τὸν ὁποῖο τὸ ἐκμηδενίζουν. Δὲ θέλουμε παρὰ νὰ βάλουμε στὴ θέση τῆς νεκρῆς ἀντίληψης ὅπου καταλήγει ὁ ἠθικὸς φιναλισμός, ὁ κλεισμένος μέσα σὲ κάθε ἰδεολογία, τὴν ἀντίληψη τῆς ὕπαρξης ὡς γεγονότος ἁπλῆς καὶ καθαρῆς σχέσης, ὡς ἑνὸς διαμφισβητουμένου σημείου ἀνάμεσα σὲ δύο καταστάσεις τῆς ἴδιας ὀντότητας. Τὸ διαμφισβητούμενο αὐτὸ σημεῖο συμβιβάζεται μὲ τοὺς πιὸ παραλλάσσοντας συνδυασμοὺς ἀνάμεσα στὶς δυὸ καταστάσεις, μὲ τὶς πιὸ ποικίλλες σχέσεις ἀνάμεσα στὶς τάσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὶς τάσεις τῆς διάσπασης, εἶναι ὅμως ἀσυμβίβαστο μὲ τὸ μόνο γεγονός, ὅπου θὰ καταργιούντανε, δηλ. μὲ τὸν ἀπόλυτο θρίαμβο τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπὸ τὶς δύο τάσεις αὐτές, μὲ τὸ θρίαμβο αὐτό, ποὺ συνεπάγεται τὴν ὁλικὴ ἐξαφάνιση τῆς ἄλλης, καὶ ἐξαλείφει τὸν κόσμο τῆς σχέσης, ἔξω ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχει δυνατὴ ἀναπαράσταση. Τέλος, μέσα στὸ ἔδαφος αὐτὸ τῆς σχέσης, ἀνάμεσα στὶς διάφορες καταστάσεις τῆς ἴδιας δύναμης, δὲν ὑπάρχει διόλου, καὶ ἴσια ἴσια στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ ἐμπειρισμὸς ἐναντιώνεται μὲ τὴν πιὸ πολλή του δύναμη στὴν ἰδεολογία, δὲν ὑπάρχει διόλου λογικὸ κριτήριο, ποὺ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ διακρίνουμε ποιὸς εἶναι ὁ καλὸς συνδυασμὸς α τὸς καθ' ἑαυτόν. ἢ μᾶλλον δὲν ὑπάρχει συνδυασμὸς καλὸς κα' ἑαυτόν. Ἕνας συνδυασμὸς δὲν εἶναι καλὸς παρὰ σχετικὰ μὲ μία δεδομένη αἰσθαντικότητα. Αὐτὸ θὸ πῇ, στὴν πραχτική, πὼς τὰ αἰσθήματα τῆς γενναιοδωρίας, τοῦ οἴκτου, τῆς συμπάθειας, τῆς δικαιοσύνης ἔχουν δικαίωμα πολιτογράφησης στὸν κόσμο, τέτοιον, ποὺ τὸν ἀντιλαμβανόμεθα, ἔχουν ὅμως δικαίωμα μὲ τὸ ἀκριβὲς μέτρο, ὅπου ἐκφράζουνται σὰν πραγματικὲς τάσεις, — μὲ μῦς καὶ μὲ νεῦρα, σὰν δυνάμεις ἱκανὲς νὰ ἐπιβληθοῦν, καὶ ὄχι σὰν ἀλήθειες, σὰν μορφὲς ἑνὸς ἰδεώδους, ποὺ βλάστησε ἀπὸ ποιὸς ξέρει ποιὸ γραφτὸ τῆς Θείας Πρόνοιας. Ἡ πραγματικότητα εἶναι μία κατηγορία ποὺ ξεπερνᾶ ὅλες τὶς ἄλλες καὶ ποὺ ὅλες οἱ ἄλλες ὑποθέτουν.

Τίποτε δὲν εἶναι οὔτε καλό, οὔτε κακό,τίποτε, ποὺ δὲν εἶναι πρῶτα - πρῶτα πραγματικό. Ἂν ἡ αἰσθαντικότητα ἑνὸς ἀτόμου ἢ μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων συνεπάγεται μερικὲς καθωρισμένες τροπολογίες, ἂν γεννᾷ μία καθωρισμένη ἀντίληψη στὶς σχέσεις τῆς συμπάθειας, τῆς γενναιοδωρίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, ποὺ πρέπει νὰ βασιλεύουν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἢ κατὰ ἕνα πιὸ γενικὸ τρόπο, μεταξὺ τῶν ὄντων, εἶναι χωρὶς καμμιὰ σημασία, εἶναι ἄλλως τε ὅλως διόλου μάταιο νὰ νομοθετήσουμε πὼς ἡ ἀντίληψη αὐτὴ εἶναι καλὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτή, ἀλλὰ πρόκειται καθαρὰ καὶ ἁπλὰ νὰ τὴν κάνουμε νὰ θριαμβεύση ἐνάντια στὶς ἀντιλήψεις, τὶς κατάλληλες γι' ἄλλες αἰσθαντικότητες καὶ γι' ἄλλες ὁμάδες, ἐφωδιασμένες μὲ μία διάφορη αἰσθαντικότητα.

Δὲν ἀγαπᾷ κανεὶς ἕνα πρᾶγμα, τὸ εἴπαμε πιά, ὅταν τὸ ἀγαπᾷ, διότι εἶναι καλό. Δὲν ἀγαπᾷ κανεὶς παρὰ ἐκεῖνο, ποὺ ἀγαπᾷ, διότι τὸ ἀγαπᾷ καὶ χωρὶς ἐλατήρια. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ ἴσια - ἴσια δημιουργεῖ τὴν ποιότητα. Τὰ πράγματα εἶναι καλὰ ἢ γίνουνται τέτοια, ὅταν καὶ διότι ἀγαπιοῦνται.

Ἂν δὲν ἐξετάζαμε τὴν ὕπαρξη παρὰ μόνο μὲ τὶς ἀνθρώπινες μορφές της, εἶναι βεβαιότατο ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν αἰσθημάτων, ποὺ τείνουν νὰ προσεγγίσουν τοὺς ἀνθρώπους, τὸν ἕνα μὲ τὸν ἄλλο, παίζει οὐσιώδη ρόλο. Ἐκεῖνος ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ αἰσθήματα αὐτά, ποὺ τοῦ δίνουν ἀληθινὴ χαρά, θἄπαιζε τὸν πιὸ παράλογο ρόλο, ἀπέχοντας νὰ τὰ ἐφαρμόση στὸν πραχτικὸ βίο, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι ἀναγκαία στὴ ζωή, καὶ τέτοια εἶναι ἡ περίπτωση τῶν ἐγωϊστῶν ἐκείνων, ποὺ ἔχουν τὸν ἐγωϊσμὸ ὡς ἀρχή τους καὶ ποὺ ἡ εὐγενικὴ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε, ἐπιφυλλιδοποιημένη, ἐκτροχιασμένη ἀπὸ τὶς βαθειὲς σημασίες της, κατεβασμένη στὸ ἐπίπεδο τους ἀπὸ ἐγκέφαλους ἀνίσχυρους νὰ τὴν ἀφομοιώσουν, παρουσίασε ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς διάδοσής της, στὴ ζωή, στὸ μυθιστόρημα ἢ ἐπάνω στὴ σκηνή. Τὸ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἠλίθιο εἶναι ποὺ μερικοὶ ἀποδίδουν στὸν ἑαυτό τους τὸν προορισμὸ νὰ καθορίζουν ἐπιστημονικὰ καὶ λογικὰ τὸ τί πρέπει νἆναι ἡ ζωή, κατὰ ποιὰ ἀναλογία πρέπει νὰ συνδυασθοῦν μέσα σ' αὐτὴ τὰ ἔνστικτα τοῦ συνεταιρισμοῦ μὲ τὰ ἔνστικτα τῆς διάσπασης, καὶ ποὺ φαντάζουνται πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀντικειμενικὴ καὶ τέλεια μορφὴ τῆς ὕπαρξης, τὸ δὲ περίφημο Καντιακὸ ἀξίωμα «ἐνέργα μ' ἕνα τέτοιο τρόπο, ποὺ ἡ ἐνέργειά σου νὰ μπορῇ πάντα ν' ἀνυψώνεται σὲ παγκόσμιο κανόνα» δὲν εἶναι κι' αὐτὸ παρὰ ἡ καθαγίαση τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἰδεολογικῆς ἠλιθιότητας, ποὺ συνίσταται στὴν ἀντίληψη τοῦ κόσμου ἀπ' τὴν ἀνάποδη, δηλ. νὰ βά-

λουμε τὸν κανόνα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνέργεια, τὴν ποιότητα πρὶν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα· Ἕνα ἐλαφρὸ ***ρετοὺς*** στὸ ἀξίωμα αὐτὸ θὰ ἔφτανε νὰ τοῦ δώση μιὰ ἄλλη ὅλως διόλου κατεύθυνση: «Ἐνέργεα πάντα μ' ἕνα τέτοιο τρόπο καὶ μὲ μιὰ τέτοια παραδειγματικότητα, ποὺ ἡ ἐνέργειά σου νὰ ἐπιβάλλεται στοὺς ἀνθρώπους γιὰ κανόνας τῆς ἐνέργειας τους». Ἀλλὰ ἕνα τέτοιο ἀξίωμα, ὅπου ἐκφράζεται ὁ δημιουργικὸς πόθος κάθε θέλησης τῆς δύναμης δὲν πέφτει ἀπὸ τὶς νεφέλες, δὲν ἐκφράζει παρὰ τὸ πῶς τὰ πράγματα συμβαίνουν στὴν πρακτικὴ ζωή, πῶς ἔχουν συμβῆ πάντα: οἱ τρόποι τῆς αἰσθαντικότητάς μας ἐσχηματίσθησαν μὲ τὴν παραδειγματικὴ μορφὴ τῆς ἐνέργειας τῶν ἡρῴων γνωστῶν καὶ ἀγνώστων, μὲ τὴ δύναμη τῆς βασκανίας, ποὺ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὴν προσωπικότητά τους.

Νὰ πιάσουμε λοιπὸν τὸ ἑξῆς: ὅτι ἂν τὸ σύνολο τῶν γενναίων αἰσθημάτων, τῶν ἐννοιῶν τοῦ δικαιώματος, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀδίκου, ποὺ ἀπαντιοῦνται στὸν εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό μας πέτυχεν νὰ σχηματισθῆ, νὰ καταχτήση, ἂν ὄχι στὶς διατάξεις ποὺ ὁρίζει, τοὐλάχιστο στὴν ἀναγνώριση τῆς καλωσύνης του, τὴν πλειονοψηφία τῶν ἀνθρώπων τῆς Δύσης, ἕνα τέτοιο ἀποτέλεσμα δὲν βγῆκε χωρὶς ἀγῶνες, μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι. Ἂν θέλουμε πάλε τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀνθρωπότητας, ποὺ εἶναι δικό μας νὰ ἐπιβληθῆ στὸν κόσμο, δὲν θὰ ἐπιτύχουμε τὸ θρίαμβό του κηρύχνοντας, πὼς εἶναι ἀληθινό, σύμφωνο μὲ τὸν κοινωνικὸ δαρβινισμό, ποὺ θὸ σπρώξουμε, στὴν ἀνάγκη κι' στὶς πιὸ κτηνώδεις συνέπειές του. Ὑπάρχουν, πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίσουμε ἰδεολόγοι τοῦ εἴδους τοῦ Νόβικωφ, ποὺ εἶναι ἕτοιμοι, μὲ τὸ μανικέτι σηκωμένο, νὰ πάρουν μέρος στὴν πάλη ὑπὲρ ἐκείνου, ποὺ ἡ αἰσθαντικότητά τους τοὺς κάνει νὰ θεωροῦνε καλό. Ὁ φιλειρηνισμὸς δὲν εἶναι γιαὐτοὺς παρὰ μία παράδοξη μορφὴ τοῦ πολεμικοῦ ἐνστίκτου, ἕνας τρόπος εἰσαγωγῆς στὸν κόσμο μιᾶς καινούριας αἰτίας συγκρούσεως. Μία τέτοια στάση παρουσιάζει μία μεταφυσικὴ μορφὴ τῆς εἰρωνίας καὶ μᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἕνα γέλιο τῶν πραγμάτων.

ΤΕΛΟΣ

*(Μετάφραση: **Δ. Παλάσα**)*

Ζιοὺλ Γκωλτιὲ

ΙΔΙΚΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΞΕΝΑ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΤΡΙΝΤΜΠΕΡΓΚ

Στὶς 9 τοῦ Γενάρη ἔγιναν μεγάλες γιορτὲς στὴ Στοκχόλμη πρὸς τιμὴ τοῦ μεγάλου σουηδοῦ συγγραφέα Στρίντμπεργκ, ποὺ εἶχε τὴν ἡμέρα ἐκείνη τὰ γενέθλιά του κ' ἔμπαινε στὰ ἑξῆντα χρόνια τῆς ἡλικίας του. Ἀπάνω ἀπὸ 10,000 ἐργάτες ἔκαμαν μιὰ τιμητικὴ διαδήλωση μὲ λαμπάδες καὶ φανάρια καὶ πέρασαν πανηγυρικὰ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ μεγάλου συμπατριώτη τους. Ὁ Στρίντμπεργκ ντροπαλὸς καὶ φιλήσυχος καθὼς εἶναι, δὲν ἔλαβε μέρος στὶς γιορτὲς αὐτές, ἀλλὰ πέρασε τὴν ἡμέρα του, μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειά του καὶ μὲ μερικούς του φίλους. Ἕνας ἐθνικὸς ἵρανος ἀνοίχθηκε καὶ μαζεύτηκαν ἀπάνω ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες φράγκα, ποὺ μ' αὐτὰ θὰ δοθῆ ἕνα ἀναμνηστικὸ δῶρο στὸν ξακουσμένο συγγραφέα τῆς ***Δος Τζούλιας***.

Ἀπάνω στὴν περίσταση αὐτὴ δὲ νομίζουμε περιττὸ νὰ δώσουμε μὲ δύο γραμμές, μία σύντομη ἰδέα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Στρίντμπεργκ, τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευαν πρόπερσι τὰ ***Χρονικὰ*** ἕνα δραματικὸ ἔργο, τὸν ***Πατέρα***·

Ἡ καταγωγὴ τοῦ Στρίντμπεργκ εἶταν πολὺ ἁπλή, Σ' ἕνα εἶδος αὐτοβιογραφίας, ποὺ ἔγραψε, στὸ ***Γιὸ τῆς δούλας***, περιγράφει τὴν ἁπλοϊκὴ καὶ χυδαία κάπως οἰκογενειακὴ ζωὴ τῶν παιδικῶν του χρόνων καὶ ὁμολογεῖ ὅτι αἰσθάνεται ζωντανὰ μέσα του τὰ κληρονομικά του λαϊκὰ ἔνοτικτα, ποὺ ἀπ' τὴν ἐπίδραση της δὲ θὰ μπορέση ποτὲ νὰ ἐλευθερωθῆ. Μαζὶ μὲ τὰ ἔνστικτα αὐτὰ εἶχε καὶ μία λεπτή, βασανιστική, παθολογικὴ πιὰ εὐαισθησία, ποὺ τὸν ἔκανε ν' ἀναλύη μὲ πείσμι καὶ ὑπομονὴ τὰ αἰσθήματά του καὶ νὰ ὑποφέρη πολὺ σὲ κάθε τῆς τύχης του χτύπημα. Περήφανος καὶ ἀξιοπρεπής, δὲν ἐδέχτηκε τὴ χρηματικὴ προστασία τοῦ βασιλέα Καρόλου ΙΕ' κ' ἐπροτίμησε νὰ σπουδάζη μόνος, παλαίβοντας μὲ τὴν τύχη του. Οἱ φιλοσοφικὲς θεωρίες τοῦ Ταὶν καὶ τὰ ρεαλιστικὰ μυθιστορήματα τοῦ Φλωμπὲρ καὶ τοῦ Ζολᾶ, εἶταν τότε τῆς μόδας στὴ Σουηδία.

Ὁ Στρίντμπεργ δὲν ἄργησε νὰ νοιώση τὴν ἐπίδρασή τους Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς φιλολογικῆς του ζωῆς, ὁπόταν ἔζοῦσε σὰν μποὲμ μὲ τὴ σουηδικὴ νεολαία, κατέγινε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ μυθιστόρημα. Περίγραψε τὴ ζωὴ τῆς Στοκχόλμης, τῶν ψαράδων καὶ τῶν θαλασσινῶν. τὶς ὀμορφιὲς τῆς φύσης καὶ τῆς θάλασσας, τῶν νησιῶν καὶ τῶν ***φιὸρδ*** ποὺ στολίζουν, τὰ σκανδιναβικὰ ἀκρογιάλια.

Ἕνας τόμος διηγημάτων του, οἱ ***Παντρεμένοι***, ὅπου κοροΐδεψε τὸ μυστήριο τοῦ γάμου, τοῦ ἐστοίχισε μιὰ δίκη ἐπὶ ἱεροσυλίᾳ καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγη ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἐξόριστος καὶ τυχοδιώκτης, ἐγύρισε τὴ Γερμανία καὶ τὴ Γαλλία, ἔβλεπε, μάθαινε, δυστυχοῦσε κ' ἔγραφε. Τὰ βιβλία του δὲν εἶταν παρὰ κομμάτια τῆς ζωῆς του.

Ἡ ἐξορία καὶ ἡ δυστυχία τὸν ἔριξαν στὸ μυστικισμὸ καὶ ἀπὸ τόσο καθαρὸς ρεαλιστὴς ποὺ εἶταν στὰ νιάτα του, ἄρχισε τώρα νὰ βάφη τὰ ἔργα του μ' ἕνα μυστηριακὸ πέπλο μελαγχολίας καὶ φασμαγορίας. Τὰ ***Παιγνίδια τοῦ ὀνείρου*** τὸ μαρτυροῦν.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ἀποφάσισε δύο φορὲς ἡ παντρευτῆ, ἀλλὰ καὶ τὶς δύο φορὲς δυστύχησε· ἡ ***Ξεμολόγηση ἑνὸς τρελλοῦ*** καὶ ὁ ***Δρόμος τῆς Δαμασκοῦ*** σχετίζουνται μὲ τὰ λυπηρὰ αὐτὰ ἐπεισόδια, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει κανεὶς νὰ ζητήση τὴν αἰτία τοῦ ***μισογυνισμοῦ*** του. Ὁ Στρίντμπεργκ μᾶς ἄφησε πολὺ ἄγριους τύπους γυναικῶν. Εἴτε στοὺς ***Δανειστές***, εἴτε στὸν ***Πατέρα***, εἴτε στὸ ***Νεκρικὸ χορό***, παντοῦ μᾶς περίγραψε τὴ γυναίκα σὰν παράσιτο πλάσμα, κολλημένο σὰν ἀβδέλλα στὸ σβέρκο τοῦ ἀντρός, ποὺ τοῦ ρουφᾶ τὸ αἷμα καὶ τὴν οὐσία καὶ τὴ σκέψη, χωρὶς τίποτε νὰ τοῦ δίνη ὡς ἀντάλλαγμα· τὴν αἰώνια δυστυχία του, τὴν αἰώνια ἐχθρά του.

Στὰ 1900 ὁ Στρίντμπεργκ γύρισε στὴν πατρίδα του. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ δόξα του. Ἕνα μεγάλο ἱστορικὸ καὶ ἐθνικὸ δρᾶμα, ποὺ ἔδωκε, τὸ ***Γουστᾶνο Βάζα*** τὸ συμφιλίωσε μὲ τοὺς συμπατριῶτες του. Τὸ δεύτερο μέρος τῆς ζωῆς του τὸ ἀφιέρωσε στὸ θέατρο. Ἀπὸ τὸ νατουραλιστικὸ δρᾶμα σὰν τὴ ***Δεσποινίδα Τζούλια*** (ποὺ παίχτηκε καὶ στὴν Πόλη) ὡς τὸ σαιξπηρικὸ σὰν τὸν ***Βάζα*** καὶ ὡς τὸ φιλοσοφικὸ καὶ συμβολικὸ σὰν τὸ τελευταῖο του ἔργο ***Στὸ μεγάλο δρόμο***. Ἐδοκίμασε ὅλα τα εἴδη τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ τῆς ἔδωσε ἕνα σωρὸ καινούρια προσόντα.

Ὁ Στρίντμπεργκ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ λαμπροὺς τεχνίτες τῆς πέννας καὶ τῆς σκέψης, ποὺ γέννησε ἡ σύγχρονη φιλολογία.

ΜΙΑ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΟΥΓΚΩ

Στὰ Annales δημοσιεύεται ἡ ἐρωτικὴ ἀλληλογραφία τοῦ Οὐγκὼ μὲ τὴν Ἀντέλα Φουσέ, ἡ ὁποία ἀργότερα ἔγεινε γυναίκα τοῦ μεγάλου ποιητῆ.

Τὰ γράμματα αὐτὰ εἶναι χρονολογημένα στὰ 1820—1821 δηλαδὴ ὁπόταν ὁ Βίκτωρ εἶταν 18 καὶ ἡ Ἀντέλα 16 χρονῶ.

Μέσα στὶς γεμάτες πάθος γραμμές τους, φαίνεται ὅλη ἡ τρυφερὴ ἀγάπη καὶ ἡ σεμνότητα τῶν δύο ἐρωτευμένων, ποὺ μὲ ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς τύχης καὶ τῶν γονέων τους, ἐξακολουθοῦσαν τὴ γλυκειὰ καὶ δύσκολη ἀγάπη τους.

Ἀντιγράφουμε μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ ἕνα γράμμα τῆς Ἀντέλας μὲ χρονολ.. Ἀπρίλη 1820.

Ἀφοῦ ἀναφέρει τὶς αἰώνιες ἱστορίες ποὺ εἶχε μὲ τὴ μητέρα της ἐξ αἰτίας τῶν σχέσεών της μὲ αὐτὸν καὶ τὶς συμβουλὲς ποὺ τῆς ἔδινε, ἔπειτα δὲ καὶ τὶς τύψες ποὺ αἰσθάνουνταν μέσα της γιὰ ὅλα αὐτά, ἡ τρυφερὴ φιλενάδα τοῦ Οὐγκὼ ἐξακολουθεῖ:

«. . . . Ἂν γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἔπρεπε νὰ μὴ σοῦ ξαναμιλήσω, νὰ εἶμαι ψυχρὴ σὲ σένα, θὰ πέθαινα, μὰ θἄπαιρνα τοὐλάχιστο μαζί μου τὴ δική σου τὴν ἐχτίμηση καὶ τὴ συχώρεση τῆς μαμᾶς. Τί νὰ κάνω λοιπόν; Νὰ ζῶ καταφρονεμένη ἢ νὰ πεθάνω; Μὴ μοῦ ἀρνιέσαι τὶς συμβουλές σου. Ἀλλοίμονο! ποτὲ δὲ θὰ εἶμαι εὐτυχής! Νὰ ζῆ κανεὶς στὰ δεκάξη του χρόνια μιὰ ζωὴ τόσο βασανισμένη καὶ χωρὶς καμμίαν ἐλπίδα! Βίκτωρ, ἀγαπητέ μου Βίκτωρ, ἔχε με πάντα στὸ νοῦ σου!

»... Θὰ μαθαίνω πάντα μὲ τὴ χαρὰ τῆς ἐπιτυχίας σου καὶ ἡ τελευταία μου σκέψη κ' ὁ στερνός μου πόθος θἄναι πάντα γιὰ τὴ δική σου τὴν εὐτυχία.

»Ἀντίο, Βίκτωρ! Δὲν τολμῶ ν' ὀφήσω τὸ μολύβι, δὲν τολμῶ νὰ σοῦ δώσω ἕνα τόσο τρομερὸ γράμμα! Ἀντίο! Ποτέ, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσω νὰ σὲ ξεχάσω καὶ πάντα θὰ σ' ἀγαπῶ. Καὶ πόση εἶναι ἡ ἀγάπη μου γιὰ σένα!

«Ἀντέλα Φουσέ.»

Ὁ ἀντρικὸς χαρακτήρας τοῦ Βίκτωρ πάίρνει τὰ δικαιώματά του καὶ τῆς ἀπαντᾶ:

«Πῶς τολμᾶς νὰ πῆς πὼς θὰ μπορέσω ποτὲ νὰ σὲ ξεχάσω; Μὲ περιφρονεῖς τάχα; Πές μου σὲ παρακαλῶ ποιὲς εἶν' αὐτὲς οἱ κακὲς γλῶσσες; (ἐννοεῖ ἐκεῖνες ποὺ ἔβαζαν λόγια στὴ μητέρα τῆς Ἀντέλας). Εἶμαι μανιασμένος! Δὲ φαντάζεσαι πόσο εἶσαι ἐσὺ ἀνώτερη σὲ ὅλα ἀπ' ὅλα ὅσα εἶναι τριγύρο σου καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς παλιοφιλενάδες σου, ποὺ εἶν' ἱκανὲς καὶ τοὺς ἀγγέλους ἀκόμη νὰ περάσουν γιὰ διαβόλους».

Τὰ πράγματα σοβάρεψαν, οἱ γονιοὶ καὶ τῶν δυὸ ἐμπῆκαν στὴ μέση κι' ἀναγκάστηκαν στὸ τέλος νὰ χωριστοῦν γιὰ νὰ δώσουν τέλος στὸ τρυφερὸ αὐτὸ εἰδύλλιο.

Ἀλλ' ὁ ἔξυπνος Βίκτωρ βρίσκει τρόπο, μὲ κάτι κολακεῖες, ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸν πατέρα τῆς λατρευτῆς του σ' ἕνα φιλολογικὸ περιοδικὸ ποὺ ἐβγαζε, νὰ ξανασιάξη τὰ πράμματα καὶ νὰ ξακολουθήση τὶς σχέσες του καὶ τὴν ἐρωτική του ἀλληλογραχία Ἔτσι τὸ εἰδύλλιο τράβηξε τὸ δρόμο του. Τὰ γράμματα καὶ τὰ ραντεβοῦ πῆραν κ' ἔδωκαν. Ἡ ἐπίβλεψη ἔγινε πιὸ αὐστηρή. Ἐπεισόδια συνέβηκαν ποὺ τὰ περιγράφουν μὲ λεπτομέρεια καὶ μὲ χάρη τὰ Annales.

Τὸ δὲ τέλος τοῦ ειδυλλίου εἶταν ἡ πραγματοποίηση τῶν ὀνείρων τῶν δύο τρυφερῶν ἐρωτευμένων ποὺ στὸ τέλος παντρεύτηκαν.

ΤΑ «ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ» ΤΟΥ ΝΤΑΝΟΥΝΤΣΙΟ

Ὁ Ντανούντσιο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου ἄρχισε νὰ δημοσιεύη πολεμικὰ τραγουδάκια στὸ ***Βραδινὸ Ταχυδρόμο***, ποὺ εἶχαν πολὺ μεγάλη ἐπιτυχία σὲ ὅλη τὴν Ἰταλία. Ἕνας ἐκδότης ἀνάγγειλε τὴν ἔκδοση τῶν Τραγουδιῶν αὐτῶν σὲ τόμο μὲ τὸ γενικὸ τίτλο ἡ ***Μερόπη*** καὶ τὸ κοινὸ ἀνυπόμονα τὸν ἐπερίμενεν. Ὁ τόμος αὐτὸς θὰ περιλάμβανε ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δέκα δημοσιευμένα κ' ἕνα καινούριο τραγούδι, τὸ ***Τραγούδι τῶν Νταρντανελλιῶν*** ποὺ μόνον ὁ τίτλος του ἔφθανε νὰ κεντήση τὴ γενικὴ περιέργεια. Ἀλλ' ὁ τόμος δὲν ἔβγαινε. Τί εἶχε γίνη; Ἁπλούστατα ἡ Ἀρχὴ εἶχε ἀπαγορέψη τὴν κυκλοφορία του καὶ κατάσχεσε μάλιστα τοὺς τυπωμένους τόμους. Κι' ὁ λόγος εἶταν ποὺ τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ τραγοῦδι εἶχε μέσα, ὅπως πληροφορήθηκεν ἡ ἀστυνομία, στίχους προσβλητικοὺς γιὰ τὴν Αὐστρία, τὴ «σύμμαχο». Λένε ὅμως πὼς ὁ τόμος θὰ μπῆ σὲ κυκλοφορία, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν οἱ ἐπιλήψιμοι στίχοι καὶ μείνει λευκὴ ἡ θέση τους Ἐννοεῖται ὅτι ὅσοι θ' ἀγοράσουν τὰ περίφημα τραγούδια θὰ προστέσουν μὲ τὸ χέρι τους τοὺς στίχους ποὺ λείπουν, γιατὶ κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀστυνομικὴ ἀπαγόρεψη, οἱ βγαλμένοι στίχοι θὰ κάμουν τὸ γύρο τῆς Ἰταλίας ἀπὸ στόμα σὲ στόμα καὶ θὰ γίνουν πιὸ δημοτικοὶ παρὰ ἐὰν ἐτυπώνουνταν.

ΑΠΟ ΤΑ «ΘΡΥΨΑΛΑ»

Ὁ κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλους δημοσιεύει μερικὲς του σκέψες στὴν «Ἑστία» τῆς Ἀθήνας, μὲ τὸν τίτλο Θρύψαλα. Ἀπὸ τὶς σκέψες αὐτὲς ξανατυπώνουμε ἕνα-δυὸ στὰ «Χρονικὰ» χάριν τῶν ἀναγνωστῶν μας.

Ἡ ἄγραφος καὶ κατὰ παράδοσιν διασωζομένη ποίησις κακῶς λέγεται δημοτική Εἶναι καὶ αὐτή, καθὼς πᾶσα ἄλλη, γέννημα ἑνὸς μόνου ἑκάστοτε ἀνθρώπου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι τεχνίτης, δὲν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος στιχογράφος, ἀλλ' εὐνοούμενος μόνον τῆς φύσεως, δημιουργῶν εἰς στιγμὰς ἀσυνειδήτου ἐμπνεύσεως καὶ μὴ ἔχων ἀξιώσεις δι' ὅ,τι παράγει.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ μουσικοῦ αἰσθήματος ἐξευγενίζει τὴν ψυχήν, ὅταν συμβαδίζει μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διαφόρων ἄλλων αἰσθημάτων καὶ γνώσεων· ἄλλως ὄχι μόνον δὲν κατορθώνει τίποτε, ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν κοσμοπολιτικὴ γλῶσσα

χαυνώνει ἐθνικῶς τὴν ψυχήν. Περιττὸν θὰ ἦτο νὰ προσθέσωμεν ὅτι οἱ μουσικώτεροι λαοί, ὡς ἔχοντες μᾶλλον εὐερέθιστα τὰ νεῦρα, δὲν εἶναι καὶ οἱ ὀλιγώτερον σκληροὶ καὶ ἄγριοι.

Ἡ μεγάλη ἔκταση καὶ ὁ μεγάλος πληθυσμὸς Κράτους τινὸς χρησιμεύουν διὰ τὴν ὑλικὴν ἐπικράτησίν του, ἀλλ' οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὴν πνευματικήν του ἐπίδρασιν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τὸν γνήσιον χαρακτηρισμὸν τῆς φυλῆς. Ἡ ἰδιοφυΐα καὶ ὄχι τὸ πλῆθος χαρακτηρίζει ἔθνος.

Ὅταν ἀκούω τοὺς συγχρόνους μου ν' ἔχουν ἰδέας ἀπηρχαιωμένας, αἰσθάνομαι ἀγανάκτησιν σὰν νὰ βλέπω νεοκτισμένα κτίρια μὲ ρυθμὸν παλαιόν. καὶ οἱ ἔχοντες τὰς παλαιὰς ἰδέας καὶ οἱ κτίζοντες τ' ἀρχαιόρρυθμα κτίρια ἢ περιφρονοῦν τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν ἢ ἐμπαίζουν καὶ τὴν σύγχρονον καὶ τὴν παλαιάν.

Εἶναι ἀνάγκη ἱδρύσεως δύο ἑταιριῶν, μιᾶς διὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀρχαίων ἰδεῶν καὶ ἄλλης διὰ τὴν κατάχωσιν τῶν νέων.

Η ΔΙΑΛΕΞΗ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟ

Στὶς 15 τοῦ περασμένου μηνός, ὁ δημοσιογράφος κ. Ἀχ. Καλεύρας ἔκαμε διάλεξη στὸ Φιλ. Σύλλογο γιὰ τὸ μακαρίτη τὸ Χριστομάνο. Γιὰ τὴ διάλεξη αὐτὴ πρέπει νὰ συγχαροῦμε τὸ Σύλλογο, γιατὶ ἔδωσε τὴν ἄδεια νὰ γίνῃ λόγος ἀπὸ τὸ βῆμα του γιὰ ἕνα κηρυγμένο μαλλιαρό. Λίγα χρόνια πρὶν ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ. Δὲν ἄφινε ἡ ἀγριότητα καὶ ὁ φανατισμός. Αὐτὸ ἀποδείχτει πῶς κάτι ἐπιτέλους μπορεῖ νὰ γίνῃ καὶ μέσα στὸ ὡραῖο χτίριο τοῦ συλλόγου. Ὅσο γιὰ τὴν ἀξία τῆς διάλεξης, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς εἶτανε μεγάλη. Ὁ ρήτορας βιάστηκε φαίνεται, νὰ μιλήσῃ καὶ φαινότανε πῶς εἶχε περισσότερο μελετημένες τὶς κριτικὲς ποὺ γραφήκανε γιὰ τὸ Χριστομάνο, παρὸ αὐτὸ τὸ ἴδιο ἔργο του. Ὅπως καὶ νἆναι ὅμως ἔχει πάντα κάποια ἀξία ἐκεῖνος ποὺ αἰστάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ κάνῃ γνωστὸ στοὺς συμπολίτες του μιὰ δημιουργικὴ προσωπικότητα σὰν τοῦ μακαρίτη τοῦ Χρηστομάνου.

Ο ΙΨΕΝ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Τυπώθηκε αὐτὲς τὶς μέρες ἕνα βιβλίο γιὰ τὸ θέατρο τοῦ Ἴψεν, γραμμένο ἀπὸ τὸν κ. Μπερτεβὰλ καὶ μὲ πρόλογο ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ τοῦ μεγάλου Νορβηγοῦ κ. κόμη Προζόρ.

Μεταφράζομε μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ τὸ λαμπρὸ αὐτὸ ἔργο.

«Ὁ Ἴψεν ἔχει ἕνα σκοπὸ ἠθικό. Δὲν παραδέχεται πάντα τὴν κοινὴ καὶ χυδαία ἠθική, ἀλλὰ ἔχει τὴν ξεχωριστὴ δική του. Θαυμάζει μερικὲς ἀρετὲς περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταδώσῃ καὶ στοὺς ἄλλους τὸ θαυμασμό του αὐτό. Κατὰ βάθος, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Μπερτεβάλ, κάθε καλλιτέχνης κάνει τὸ ἴδιο πρᾶμα· ζητάει μὲ τὸ ἔργο του νὰ ἐμπνέψῃ θαυμασμὸ στοὺς ἄλλους γιὰ μερικὲς ἰδιότητες τῶν πραγμάτων ἢ τῶν ἀντικειμένων. Μονάχα οἱ ὀπαδοὶ τῆς «τέχνης γιὰ τὴν τέχνη» σκοτίζουνται γιὰ τὶς ὑλικὲς μόνο ἰδιότητες· ὁ Ἴψεν περήφανα ὁμολογεῖ ὅτι οἱ ψυχικὲς εἶναι ἀνώτερες. Εἶναι πολὺ εὐαίσθητος στὴν πλαστικὴ ὀμορφιά· γι' αὐτὸ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τήνε συγκρίνῃ μὲ τὴν ἠθικὴ ὀμορφιὰ καὶ νὰ βρίσκῃ ἀνώτερη τὴν τελευταία. Φαίνεται μάλιστα νἆναι ἡ κρίση αὐτὴ ἡ μόνη δίκαιη καὶ ἡ μόνη σωστή.

Οἱ ἀνίκανοι μονάχα μπαροῦν νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι ἡ τέχνη μπορεῖ νὰ κάνῃ δίχως ἰδέες καὶ ὅτι ἡ μόνη δουλιὰ τοῦ τεχνίτη εἶναι ν' ἀρέσῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ ὄχι νὰ δώσῃ στοὺς ἄλλους ἀφορμὴ γιὰ σκέψη. Ὁ καλλιτέχνης χρεωστᾶ ν' ἀνυψώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ὅσο μπορεῖ ψηλότερα καὶ δὲ θὰ τὸ κατορθώσῃ παρὰ μόνον ὅταν ξέρῃ κατὰ βάθος ὅλα τὰ πνευματικὰ προβλήματα. Ὅλοι οἱ ἀληθινοὶ μεγάλοι τεχνῖτες εἶταν φιλόσοφοι!»

ΟΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ

Στὸ σοφώτερο καὶ τὸ πιὸ προοδευτικὸ σύγγραμμα ποὺ βγαίνει σήμερα στὴν Ἑλλάδα, τὸ Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου» ὁ συμπολίτης μας Ἐλισαῖος Γιαννίδης, πολὺ γνωστὸς μὲ τὸ βιβλίο του, «Γλῶσσα καὶ Ζωὴ» δημοσιεύει μιὰ βαθιὰ μελέτη, ἁπλὴ καὶ πολὺ πειστικὴ ἐναντίο τῶν γραμματικῶν τῆς καθαρεύουσας. Καὶ πείθει μὲ τὸν πιὸ ἀποτελεσματικὸ τρόπο πῶς οἱ γραμματικὲς αὐτὲς εἶναι ἀσυνάρτητες, εἶναι νούλες χωρὶς συνέπεια καὶ πῶς ἀντὶ νὰ κάνουν καλὸ στὸ μαθητή, ἀπεναντίας τοῦ κάνουνε μεγάλο κακὸ καὶ τόνε σκοτίζουν. Ὁ Ἐλισαῖος Γιαννίδης μὲ τὴ μικρή του μελέτη χτυπᾶ κατάκαρδα τὴν καθαρεύουσα καὶ τὸ γραμματικὸ σύστημα μας, ποὺ φυσικὰ εἶναι τόσο ἀξιοθρήνητο, ὅσο εἴμαστε καὶ μεῖς ποὺ τὸ ἀκολουθοῦμε. Γιὰ τὸν κ. Ἐλισαῖο Γιαννίδη, πρέπει νὰ ποῦμε δυὸ συμπαθητικὰ λόγια. Εἶναι ὁ μόνος δάσκαλος ποὺ γνωρίσαμε ποὺ ἔχει παρρησία, ποὺ δὲν εἶναι ὑποκριτής, ποὺ θέλει νὰ πῇ τὴν ἀλήθεια, ποὺ δὲν δέχεται τὸ ψέμα, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν πρόληψη καὶ γιὰ τὸ ψωμί του ἀκόμη. Καὶ ἀποροῦμε πῶς ἕνας τέτοιος δάσκαλος κατατρέχτηκε πέρσι τόσο ἄναντρα ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἐφορία. Αὐτὸ μᾶς ἔδωσε νὰ νοιώσουμε πῶς ἡ ἀνάξια ἐφορία δὲν ἐννοοῦσε νὰ κάμῃ μὲ ἀνθρώπους ποὺ νὰ μὴν εἶναι ὑποκριτές, ποὺ νὰ μὴν εἶναι ψεύτες, ποὺ νὰ ἔχουν παρρησία καὶ νὰ εἶναι εἰλικρινεῖς.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ Δας ΚΟΒΑΚΟΒΙΤΣ

Ἡ ἔκθεση της δας Κοβάκοβιτς—γράψαμε γι' αὐτὴ σὲ ἄλλο μας φύλλο—ἐξακολουθεῖ ἀκόμη. Παρατηροῦμε ὅμως μὲ λύπη μας πῶς δὲν συχνάζει πολὺς κόσμος σ' αὐτή. Αἰτία εἶναι πῶς τὸ κοινό μας ὅπως δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ γράμματα, ἐννοοῦμαι τὰ λεπτὰ γράμματα, ἔτσι δὲν ἐνδιαφέρεται καὶ γιὰ τὴ ζωγραφική. Αὐτὸ δὲ εἶναι διόλου παρήγορο γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀνάπτυξη τῆς κοινωνίας μας. Δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ ἀπολαύσῃ μπροστὰ σὲ μιὰ ὡραία εἰκόνα καὶ νὰ ὀνειροπολήσῃ μπροστὰ στὶς διάφορες παραλλαγὲς τῶν χρωμάτων. Προτιμᾶ ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα της καὶ νὰ χάσκῃ σὰ διῇ κάτι τερατώδεις εἰκόνες στὰ σκαλάκια ἢ σὲ κάθε ἄλλη βιτρίνα τοῦ Πέραν, μὲ χτυπητὰ χρώματα ποὺ τὰ ἀποκρούει ἡ αἰσθητική. Καὶ νὰ δώσῃ τὸ περίσσευμά της ν' ἀγοράσῃ μιὰ ἀτὸ αὐτές. Ἕνα τέτοιο πρᾶγμα δὲν τὸ κάνει ὅμως καὶ γιὰ τὶς εἰκόνες ποὺ ἔχουνε πραγματικὴ ἀξία, ὅσο κι' ἂν οἱ εἰκόνες αὐτὲς πουλιοῦνται σὲ ἐξευτελισμένη τιμή. Παράδειγμα ἔχουμε τὴν ἔκθεση τῆς καλῆς μας ζωγράφου δας Κοβάκοβιτς. Ἀπὸ τὶς ἑκατὸν πενῆντα εἰκόνες της, ποὺ μποροῦσαν νὰ στολίσουν τὸ ἀριστοκρατικώτερο σπίτι, μόλις καμιὰ εἰκοσαριὰ πουληθήκανε. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀκριβώτερες ἀπὸ τὶς λιθογραφημένες ποὺ βρίσκονται στὰ σκαλάκια. Δυστυχῶς ὅμως φαίνεται πῶς οἱ οἰκογένειες μας προτιμοῦν νὰ στολίζουν τὰ σαλόνια τους μὲ τὶς εἰκόνες ποὺ πρέπει νὰ στολίζουν τὰ καπελιὰ καὶ τὰ μπακάλικα. Μιὰ τέτοια καλαισθησία μόνο λύπη μπορεῖ νὰ μᾶς προξενήσῃ.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ **Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ**

Τύποις Ρ. ΣΑΚΓΑΙΑΝ